

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1905.

Andra Kammaren.

N:o 28.

Onsdagen den 22 mars.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning statsutskottets utlåtande n:o 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjärde hufvudtitel, innefattande anslagen till landtförsvarsdepartementet.

Punkten 32, angående anslag för fortsättandet af arbetena å rikets landtbefästningar.

*Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.*

Under denna hufvudtitel hade Kungl. Maj:t uti punkten 30 föreslagit Riksdagen att för fortsättande af arbetena å rikets landtbefästningar bevilja 6,650,000 kronor samt däraf å extra stat för år 1906 anvisa 2,200,000 kronor.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte på det sätt bifalla Kungl. Maj:ts nu förevarande framställning, att Riksdagen

a) till fortsättande af arbetena å Karlsborgs fästning och å befästningarna vid Tingstäde beviljade 1,250,000 kronor samt däraf på extra stat för år 1906 anvisade 400,000 kronor; samt

b) till fortsättande af arbetena å fästningen vid Boden på extra stat för år 1906 beviljade 1,800,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, yttrade:

Herr Palme: Herr talman, mina herrar! På flera ställen i den kungl. propositionen rörande riksstatens fjärde hufvudtitel talas det om lärdomar ifrån det nu pågående kriget. Och det är visst och sant: stora och mångahanda äro dessa lärdomar, icke blott för fackmannen och med afseende på krigets konst, utan äfven för folken

*Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)*

med afseende på stormakternas politik och, sorgligt att säga, med afseende på fredsförhoppningarna. Men vid sidan däraf hafva särskildt vi skandinaviska folk någonting att lära utaf det hemskt blodiga världsdrama, som upprullas för våra ögon. Jag föreställer mig, att detta krig kan inge oss en grundad förhoppning, att, när en gång fredens dag nås, det då inom det stora landet österut skall uppkomma ett sådant behof af lugn, en sådan krigsleda, så i alla afseenden, politiskt och socialt, ändrade förhållanden, att vi kunna vänta att i lugn och ro under ett antal år få ägna oss åt våra stilla, fredliga värf. Under denna tid, som jag hoppas måtte bli lång, torde vi också få anledning och tillfälle att i lugn och ro sörja för vårt hus och vidtaga de åtgärder, som kunna vara af nöden för att försvara vårt land.

I det statsutskottetsbetänkande, som nu föreligger, har utan tvifvel denna omständighet uti mera än en punkt spelat in, och samtidigt med dessa synpunkter har gifvetvis den absoluta nödvändigheten af åtgärder i sparsamhetssyfte haft inflytande på utskottets förslag. Emellertid, mina herrar, vid sidan utaf dessa båda omständigheter har jag — och, som jag vet, många med mig inom Riksdagen — kunnat spåra en annan grundton, en grundton af ett alldeles bestämdt misstroende emot ledningen utaf vårt försvars angelägenheter. Detta misstroende, hvaraf statsutskottets betänkande är ett i mild form klädt uttryck, har blifvit allt starkare inom Riksdagen, allt starkare bland allmänheten och, det är sorgligt att behöfva uttala det, allt starkare äfven inom armén. Mig har i dessa dagar nått underrättelser från det nyss afhållna militärmötet uppe i Umeå, och dessa underrättelser gifva vid handen, att äfven där förtroendet mot den högsta krigsledningen i vårt land är på upphållningen. Statsutskottet vidrör med synnerligen mild hand det faktum, att man ännu in i det allra sista vilseledt Riksdagen beträffande Bodenfästningen. Statsutskottet refererar, hurusom i statsrådsprotokollet blifvit framhållet såsom den hufvudsakliga orsaken till kostnadsökningen *prisstegringen*. Men statsutskottet själf säger däremot, att den »största delen» utaf denna kostnadsökning kommer på sådana utgiftsposter, hvilka *icke* ha med denna prisstegring att göra, utan omfatta sådana saker, som man ända in i den kungl. propositionen, som förelagts denna Riksdag, hållit dolda för Sveriges folk och Sveriges representation. Batterier, som ha upptagits i planen, ha utbytts emot pansarfort, infanterilinjor hafva ökats, grafvarnas bredd har ökats, observationshufvar och befälhafvare torn af pansar hafva uppförts, allt saker, om hvilka befästningskommittén icke sagt någonting, och om hvilka man icke vetat något, förrän statsutskottet kommer och talar om det för oss. Detta gifver tydligt vid handen, att arbetena där uppe hafva af krigsstyrelsen egenmäktigt ledts i en sådan riktning, att icke blott icke planen följts, utan att det hela ledt till bestämdt ökade kostnader.

Nu slutar statsutskottet sitt uttalande med att visserligen yrka afslag å regeringens förslag om ett anslag af 5,400,000 kronor att fördelas på tre år, men utskottet föreslår dock, att den summa, Kungl.

Maj:t äskat för nästa år, skall beviljas. Det skulle kunna vara skäl för denna kammare att visa sina tankar om, huru allt rörande Bodens fästning har skötts, genom att göra en högst väsentlig afprutning å detta anslagsyrkande, men jag vill icke föreslå något sådant. Ty jag håller före, att det är utaf vida större kraft, när Sveriges Riksdag säger till krigsstyrelsen: ni har icke vårt förtroende; de siffror, ni lagt fram för oss, kunna vi icke lita på; vi måste göra en utredning; den utredningen måste göras omfattande och allsidig; förr vilja vi icke vara med om något mera, men vi gifva eder 1,800,000 kronor, ty det är en del beställningar, som måste betalas, och en hel del arbeten, som icke kunna afbrytas. Men det är klart och tydligt, och klart och tydligt borde det vara för Kungl. Maj:ts regering och för den, som inför Konung och folk har att svara för utgifterna på fjärde hufvudtiteln, att detta är en bakläxa och ett missstroende votum.

I förmiddags under behandlingen af tredje punkten i utskottets betänkande, den punkt, som omfattar kommandantskapet å Boden, uttalade herr statsrådet och chefen för kungl. landtförsvarsdepartementet sin tacksamhet till utskottet för dess välvilja beträffande fjärde hufvudtiteln i alla principiella frågor. Jag vill med anledning däraf säga, att har man icke större lit till Kungl. Maj:ts förslag och till bevskraften hos de motiv, som ligga till grund för dessa förslag, än att man, sedan utskottet afprutat omkring 6,000,000 kronor på fjärde hufvudtiteln, dock tycker förslagen väl upptagna, då måste man, synes mig, från början haft en ganska egendomlig tanke om sådana förslag, eller också voro dessa förslag beräknade på en ganska stor prutmän. Men då få vederbörande ursäkta, att man icke kan hysa alltför stort förtroende för förslag från det hållet.

Herr statsrådet uttalade sin tacksamhet — egendomliga tanke, liksom om det vore för herr statsrådets egen skull, som Riksdagens statsutskott skulle föreslå Riksdagen att pålägga svenska folket så stora bördor! Nej, jag tror snarare tvärtom; snarare skulle jag tro, att, ehuru man icke hyser det förtroende, som önskvärdt vore, för den, som har ledningen af denna hufvudtitel sig anförtrodd, man likväl gjort dessa offer på fosterlandets altare.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Hedin: Nej, herr talman, jag anhåller om afslag å statsutskottets förslag.

Jag för min del har icke varit duperad af den föregående kommitténs arbete, så att det är icke till själf försvar för mig, som jag icke önskar en ny så kallad utredning, utan det är för att hindra andra att få sin vilja fram, som hoppas, att i denna kommittés, eller hvad den nu kommer att heta, framställning af saken få en slöja att lägga öfver alla serier af vilseledande framställningar, på grund af hvilka Riksdagen redan beviljat anslag till detta olyckliga företag. Är det verkligen nödvändigt, att man skall bereda vederbörande till-

*Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts).*

*Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)*

fälle att ånyo göra en vilseledande framställning, då det nu är påtagligt, att denna nya utredning icke kan tjäna till något annat ändamål än *för det första* att skydda dem, som mycket väl visste, hvad de gjorde, när de för Riksdagen framlade vederligen falska uppgifter och i andra fall framlade sådana, som icke voro undersökta och för hvilka de icke alls kunde svara, och *för det andra* att förleda Riksdagen till att åter igen bevilja penningar för ett företag, hvars ändamål ännu i denna stund icke af vederbörande blifvit preciseradt, så att ens de sakkunniga kunna säga, om denna fästning, sådan den nu bygges, kan tjäna *något* af de flera ändamål, som för densamma varit afsedda.

När det blef bekant uppe i dessa nordliga nejder, att herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet hade förklaradt, att, såvidt han visste, fästningen var i godt skydd för artillerianfall från närliggande farliga höjder, väckte detta i åtskilliga delar af öfre Norrland en oerhörd förvåning — jag väljer ordet *förvåning*, ehuru jag i själfva verket skulle kunna använda ett annat ord, som bättre uttryckte känslorna i telegram, som då haglade öfver mig. Till en af dem, som skickade mig underrättelser med anledning af herr statsrådets nyssnämnda meddelande vid debatten i detta ämne, har jag framställt den frågan, huruvida han ville med sitt namn svara för sina uppgifters riktighet. Härtill svarade han: »som Ni nog vet, är detta stundom en ganska ömtålig sak, när man därmed råkar vissa intressen, och Ni har säkert insett, att här finnas med fästningsanläggningen förknippade åtskilliga intressen, som skulle komma att fara illa, om detta arbete afbrötes; men om det t. ex. skulle behövas för att tillbakavisa påståenden, om 'lösa rykten' eller sådant, så var då god och meddela namnet.» Emellertid har jag fått anledning att nu icke göra det, då två andra namn gifvas, nämligen utgifvaren af Norrbottens läns tidning och redaktionssekreteraren i samma tidning, hvilka hafva skickat mig en uppsats, som först i dag inflyter i nyssnämnda tidning. Den är baserad på, som de själfva säga, undersökningar af lekmän, men af personer, hvilka känna denna trakt förut, känna den fullständigt samt varit i tillfälle att konferera med befolkningen. Af dem erfar man, att det nog finnes en tämligen stor tillgång på höjder att välja emellan för den, som eventuellt kan komma att på annat sätt intressera sig för Bodens fästning. Dessa höjder äro till icke ringa del besökta af de två ifrågavarande männen och flere andra personer i trakten. De hafva också haft samtal med ortsbefolkningen. I parentes skall jag nämna något om hvad denna ortsbefolkning har meddelat; det är icke redaktören och hans redaktionssekreterare, som uppgifvit detta, utan det är en annan man, som i det fallet citeras, en fullt trovärdig man. Han säger, att den farliga närheten af det och det berget har blifvit för officerarne påpekad af personer, sedan länge bosatta i orten, hvilka då hafva fått till svar: ja, det veta vi nog, men dessa platser har det alltifrån början varit meningen att också befästa. Hvilken auktoritet

dessa officerare hade att så uttala sig, vet jag icke, men *det* vet jag, att uppgiften, att sådana svar hafva lämnats, icke är att betvifla, emedan den kommer ifrån en person, på hvilken jag fullständigt kan lita.

*Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)*

Jag skall nu, såvidt det blir mig möjligt, uppläsa det väsentligaste af den artikeln, föranledd af ett bestigande af åtskilliga af de här omförmälda höjderna. Med förbigående af ingressen går jag till det stycke, däri det erinras om, att, när Riksdagen senast förbehade denna fråga till behandling — vid den interpellation, som framställdes af herr Palme — krigsministerns svar i en punkt var alldeles klart och tydligt och icke lämnande rum för någon tvekan, nämligen rörande möjligheten af att från närliggande, i befästningsplanen icke inbegripna, berg med framgång beskjuta fästningsbergen.

»Dess farhågor» — heter det — »afvisades kategoriskt i krigsministerns svar, och därmed borde väl den saken vara klar. Men auktoritetstron är nu för tiden icke alltför stor, och hittills gjorda erfarenheter i samma fråga rörande värdet af försäkringar och sakuppgifter från krigsministertabureten bidraga till att man likväl är böjd att ytterligare granska och pröfva förhållandet.» Ja, det måste hvar och en vara böjd för, när förhållandet är sådant, att, om jag måhända undantager statsrådet Abelins tid, jag under den långa tiden sedan mer än 30 år icke kan nämna ett enda riksdagsår, då man icke från de båda taburetterna fått oriktiga, oftast i mycket hög grad vilseledande uppgifter. Jag vet knappast ett enda riksdagsår, då undantag förekommit från den regeln, ett fullständigt undantag. Jag fortsätter:

»Redan en blick på kartan visar, att Boden omgifves af en hel gördel af berg af ungefär samma höjd som fästningsbergen och inom skothåll för modernt belägringsartilleri. För ett af dessa, Långberget, beläget omkring 9 km. sydväst om Boden, angifver kartan höjden till 220 meter, alltså 50 meter högre än det högsta af fästningsbergen. I söder ligger Kallasjöberget, 183 meter högt, alltså likaledes högre än fästningsbergen, på endast omkring 8 kilometers afstånd från Boden. Andra bergstoppar, som synas vara af farlig höjd och närhet, äro Öngårdsberget, Tellberget, Bodsjöberget, Undersberget, Blyberget, Grufberget, Storberget, norra Rödberget — däraf t. ex. Öngårdsberget på blott c:a 1 1/2 kilometer från det jämnhöga, befästa Degerberget.

En blick på kartan och på de därå anifna höjderna och distanserna ger alltså för en icke fackman gifvet anledning till den tanken, att de nämnda bergstopparna i en fiendes besittning skulle vara ypperliga utgångspunkter för en framgångsrik belägring af Boden, synnerligen som alla äro beklädda med tät skog.

Emellertid kunde ju dessa berg möjligen vara så beskaffade, att deras besittningstagande under eld från fästningen blefve omöjliggjordt eller väsentligt försvåradt. För att bilda sig en åtminstone ur lekmannasynpunkt klar uppfattning i detta hänseende, ha ett par med-

Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)

lemmar af denna tidnings redaktion just i dessa dagar på skidor bestigit Lång- och Kallasjöbergen. Det förra visade sig därvid vara särdeles bekvämt framkomligt på bottre sidan, d. v. s. på det håll, där en eventuell fiende skulle komma framträngande. Det gröfsta belägringsartilleri skulle i obegränsad mängd utan hinder af den ringa stigningen kunna föras upp på bergets topp för att riktas mot Boden och fästningsbergen. Åt Bodenhållet däremot är sluttningen ganska brant, och eventuella försök att drifva fienden därifrån skulle därigenom betydligt försvåras. Korteligen, Långberget synes för lekmanögon vara ägnadt att blifva ett ypperligt anfallsfort, där fienden utan nämnvärda förluster redan från belägringens första dag bör kunna sätta sig fast, och hvarifrån modernt belägringsartilleri bör kunna med ödesdiger effektivitet beskjuta såväl Bodens samhälle som de åt denna sida närmast belägna fästningsbergen Paglaberget och södra Rödberget, som blott äro *ungefär hälften så höga* som Långberget.

Tvårs öfver det omkring $\frac{1}{2}$ mil långa Långberget går en sänka, hvarigenom det delas i två ungefär lika höga afdelningar, och här skulle man alltså ej få att räkna med blott en, utan två fientliga anfallspositioner. Från detta berg behärskas synbarligen äfven järnvägsbron öfver Lule älf och militärvägen, och det synes alltså för vanligt sundt lekmanaförnuft oförklarligt, att ej detta berg inbegripits i fästningsplanen.

Folket på platsen upplyste emellertid, att de officerare, för hvilka man påpekat förhållandet, ingalunda bestridit bergets strategiska betydelse, utan tvärtom förklarat, att »det nog vore meningen, att äfven Långberget i sinom tid skall befastas.» — Det är sålunda samma uppgifter, som jag fått från andra håll om hvad som sagts under samtal med befolkningen i trakten.

»Dylika yttranden bevisa ju ej mycket, men synas åtminstone för den, som själf varit på platsen, förnuftigare än krigsministerns ofta nämnda uttalande i samma sak.

Beträffande Kallasjöberget, äfven detta högre än fästningsbergen och på ett afstånd af 8 kilometer från Boden, gjorde vi ungefär samma rön — brant och otillgänglig mot Boden, men från det andra hållet mycket väl framkomligt. Detta berg visade sig därtill vara nästan en naturlig fästning — med kraterliknande fördjupningar på toppen till skydd för en besittningstagande fiende och hans artilleri. Kallasjöberget ligger äfven i likhet med Långberget, i en obehaglig närhet (cirka 5 kilometer) af arméförvaltningens nyuppförda kaserner eller förrådshus å Bodsvedjan, hvarjämte detsamma äfven synes behärska en stor sträcka af Luleälven.

Ofvannämnda iakttagelser tyckas alltså för icke fackmän ganska tydligt jäfva krigsministerns påstående om fästningsbergens allena dominerande läge.

Och jämte allt annat, som på sistone anmärkts mot fästningsplanen, synas oss dessa iakttagelser på ort och ställe värda att i någon mån beaktas af vederbörande.

Kunna de militära fackmännen på ett tillfredställande sätt förklara saken — så mycket bättre; men till dess må det verkligen ursäktas, att pressen och allmänheten ställer sig undrande och spörjande.

En annan sannolikt ej så oviktig sak äro vi äfven i tillfälle att på grund af egna iakttagelser belysa. Det har från militärt håll påståtts, att fästningsbergen vid Boden skulle bestå af granit, som praktiskt taget skulle kunna motstå hvilka projektiler som helst. Detta synes dock ej vara fallet, utan tyckes den förefintliga stenarten i allmänhet vara af ganska sprickig och lös beskaffenhet, hvilket äfven bekräftats af fästningsarbetare. Det är emellertid att hoppas, att Riksdagen begär full klarhet i Bodensmysterierna, innan det begärda anslaget till fortsatt fästningsbyggande beviljas. Det är både regering och Riksdag ovärdigt, att den senare skall i en så viktig fråga ledas med förbundna ögon, och just ur försvarsvänlig synpunkt bör man nu kräva en opartisk och grundlig utredning samt utarbetande af en enhetlig och betryggande fästningsplan.»

Ja, man bör fordra mera; man bör fordra så, att det blir verklig effekt med denna fordran. Jag minnes, huru det gick till, när den förra kommittén skulle tillsättas. Där gick en man omkring i kammaren och frågade: »vill du rösta för Boden?» — »Ja», svarade den tillfrågade och bockade sig. — »Ja, då får du komma in i befästningskommittén.» Och så gick han till en annan och upprepade samma fråga. Så gick det till. Sedan fick man naturligtvis sätta in i kommittén ett par personer, till hvilka man icke vågade ställa sådana frågor. Men man hade i alla fall skaffat sig en ordentlig uppsättning af den fortifikatoriska nämndemannatypen. Det var med den, som man skulle reda sig, och det var af den, som kammaren — jag förmodar nämligen, att det var så — lät lura sig, efter det den framlagt något, som skulle föreställa utredning, men som *icke* var någon utredning, ty den lämnade alla väsentliga frågor obesvarade.

Jag frågar — och flere andra med mig — *hvarifrån* skola vi taga det *levvande* försvaret, utan hvilket det döda försvaret icke duger till annat än att fördärfva en god del af de försvarskrafter, som vi en gång komma att behöfva, men som då äro bundna för att slutligen gå under för en belägring, som icke varit af beskaffenhet i alla fall att kunna utöfva något väsentligt inflytande på krigets gång, annat än därutinnan, att den tagit bort en betydlig styrka från det *levvande* försvaret?

Den utredning, som kunde vara till nytta, den veta vi, att vi icke få. Kan någon klok människa inbilla sig, att vi skola få den — få en sanningsenlig utredning på *officiell* väg? Huru då få den? Jag vet det icke. Men hvad jag vet, är, att, så långt jag minnes tillbaka, har det varit ett inrotadt bruk inom den institution, som representerar fjärde hufvudtiteln, att framställa sina anspråk på ett sådant sätt, att de icke skulle vara alltför mycket för kammaren afskrämmande,

*Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)*

*Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)*

och därigenom kommit att så litet öfverensstämma med verkliga förhållandet, som nu har varit händelsen under mera än tre decennier.

På den tiden, då man brukade tala latin här i kammaren, skulle jag utan tvekan ha anfört hvad en gammal man i Rom yttrade om en namnkunnig kejsare, hvars girighet var obetviflad, men som man ändå icke ville döma alltför hårdt; man sade därför, att detta var medfödt; det var naturen, som hade skulden för detta. Ja, det är naturligtvis icke så, att det varit lögnaktiga personer, som suttit i fjärde hufvudtitelns bo. Nej, det har funnits bofast där uppe en egenskap, som verkat på dem liksom den nämnda egenskapen på Titus Flavius Vespasianus, om hvilken därför den gamle mannen sade, att: *vulpes pilum mutat, non mores*: Räfven byter hår, icke seder. Ja, det är så med den ande, som bor där uppe i det huset och som förmått så många krigsministrar att tala något, som, naturligtvis mot deras vilja, råkat att vara illa öfverensstämmande med sanningen.

Jag anhåller om afslag.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet Virgin: Herr talman! Den siste talaren har påstått, att jag skulle ha sagt, att Bodens fästningsverk och hvad som finnes i Boden är skyddadt mot eld från närliggande höjder. Jag skall då be att få läsa upp ur protokollet för den 8 mars hvad jag vid detta tillfälle verkligen yttrade:

»En mycket ärad talare har nyss ställt ett par frågor till mig, som jag känner mig lika villig som skyldig att besvara. Den första var, huruvida omkring Boden finnes höjder, som behärskade fästningen på det sätt, att det vore nödvändigt för fästningens försvar att taga in dessa höjder inom fästningens försvarsområde. Det är obestridligt, att i terrängen omkring Boden finnas berg och höjder. Men af dessa höjder finnes — så vidt jag kunnat utröna, och jag har i sommar varit där och sett platsen — icke någon, som är af den betydelse, att det skulle vara nödvändigt att befästa den. Och det har icke heller varit fråga om något slags utvidgning af denna beskaffenhet.»

Nu har den ärade talaren anfört ur en tidning däruppiifrån, att det finnes höjder på en, som man anser, oroväckande närhet ifrån Bodenfästningen, och talaren har äfven omnämnt, att vissa af dessa höjder skulle vara några meter högre än de höjder kring Boden, som redan äro befästade och därigenom förvandlade till fort. Det är nog möjligt, att så är fallet. Men jag vill erinra därom, att det icke är *höjden*, som är det *allena* afgörande härvidlag. Förr i världen, då fästningsverken voro öppna, bestodo de af vallar, där kanonerna stodo blottade, så att säga, från alla andra håll än framifrån och nedifrån, då var det af afgörande betydelse, att inom skotthåll icke finnes högre punkter, från hvilka man kunde se in i fästningen och skjuta på dess kanoner och det manskap, den servis, som skulle

sköta dem. Helt annat är förhållandet med nutidens fästningar, som bestå af pansarkupoler, som äro nedgrädda i berget och af hvilka man på afstånd ser antingen ingenting alls eller endast en liten svag rundning, som man med konst söker få så mycket som möjligt sammansmält med bergens konturer i öfrigt. Genom den nya befästningskonst, som man söker tillämpa vid Boden och Vaberget, har man aflägsnat den fara, som ligger däri, att det finnes höjder, som äro något högre än den punkt, hvarest fästningen står eller är anlagd. Det blir icke samma förhållande alls. Och jag vill för att bevisa detta endast påpeka, att på kontinenten, där fästningarna mycket ofta äro anlagda på stora slätter, fästningarna sålunda ligga på samma höjd i allmänhet som den omgifvande marken och följaktligen med säkerhet lägre än en eller annan höjd på rimligt afstånd därifrån.

Där har man dock trott sig om att anlägga dessa fästningar, och där har man då använt de medel, man haft, och aldrig skytt att skaffa sig fasta punkter. Om det vore sant, att ett eller annat berg i närheten af en fästning skulle kunna göra fästningen ohållbar, hvad skulle man då säga om en fästning, som ligger på släta marken, där det icke finnes blott en eller annan punkt omkring fästningen, som fienden kan besätta, utan där *hela området* omkring fästningen ägnar sig för belägringsarbeten och erhållande af punkter, hvareifrån fästningen kan bekämpas och nedergöras.

Dessutom är det en annan sak, som jag ville påpeka med anledning af de ord, jag nämnde rörande belägringsarbeten.

Vid dessa stora fästningar eller vid dessa fästningar inom de stora länderna är terrängen ofta mycket jämn; där är marken omkring fästningen ofta fullkomligt odlingsbar och odlad, där kanske icke finnes en enda kvadratmeter, på hvilken man icke kan utföra belägringsarbeten, anlägga löpgrafvar o. s. v. med det minsta arbete i världen, därför att jorden är fullt gräfbar öfverallt. Således kan ett fort, som ligger framför en sådan fästning, omgifvas af ett halfcirkelformigt batteri kanoner, 180 grader kanske, utan att den ringaste svårighet bjudes utaf den mark, uti hvilken man skall arbeta sig in och försöka skaffa sig skydd mot fästningens kanoner. Så är icke förhållandet med bergen i Norrland. Dessa berg äro förträffliga, då man skall anlägga permanenta befästningar och man har tid på sig att spränga sig in i bergen, där man kan installera pansarkupoler. Där har man ett förträffligt skydd af sådana berg, där jordlagret är af den tunnaste beskaffenhet, kanske nätt och jämt sådant, att en marig tall kan få rotfäste. Men om en fiende där vill utföra sina belägringsarbeten, möter han just på grund af det tunna jordlagret enorma svårigheter. Han är där begränsad till några få punkter, som skulle kunna behärska fästningen, men som i själfva verket visst icke alltid gör det. Han är då inskränkt i sin handlingsfrihet genom den ytterst ohandterliga marken. Att spränga sig löpgrafvar och sådant där kostar mycket arbete, hvarpå man också har ett färskt

*Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)*

Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)

exempel, nämligen från belägringsarbetena vid Port Arthur i Öst-asien.

Jag tror således, att jag fortfarande kan fullt och fast stå vid hvad jag yttrade den 8 mars här i kammaren, nämligen att det visserligen finnes höjder omkring fästningen Boden, men inga af den betydelse, att det är nödvändigt att taga in dem i befästningen.

Jag hyser mycken respekt för tidningsartiklar, när de äro skrifna af sakkunnige. Men jag kan icke finna mig öfvertygad af den artikel, som den sista ärade talaren läste upp, att det skulle ligga någon fara i dessa höjder, någon större fara, än som öfver hufvud taget ligger uti, att det finnes terräng rundt omkring en fästning, där en fiende kan sätta sig fast. Och *det* lär man väl aldrig kunna undvika, att man har mark omkring sig.

Jag skall be att få öfvergå till den första ärade talarens anförande och med några ord beröra hvad han yttrade. Därvid skall jag be att få erinra om ett och annat af hvad den ärade talaren behagade för några veckor sedan, den 8 mars, framkasta. Han hade då en del påståenden om prisförhållanden och andra omständigheter, som det naturligtvis var mycket svårt eller alldeles omöjligt att på stående fot besvara. Men eftersom han i dag kommit åter med mycket grava anmärkningar, anser jag mig i hög grad berättigad, ja, till och med pliktig att upptaga de påståenden, för att icke använda ett annat ord, hvilka han då, den 8 mars, framkastade.

Till att börja med gick den ärade talaren ut från ett yttrande af förutvarande chefen för landtförsvarsdepartementet vid riksdagen år 1900, nämligen att befästningskommitténs beräkningar varit uppgjorda enligt senare årens priser. Detta tolkade talaren på det sättet, att det skulle betyda senare åren *i förhållande till året 1900*, d. v. s. år 1899 och närmast föregående år. Huru det är möjligt att göra en sådan tolkning, det förstår icke jag. Ty befästningskommitténs utlåtande afgafs 1898 och beräkningarna kunde således omöjligen vara baserade på priserna 1899 eller 1900, utan statsrådet Crusebjörn menade naturligtvis med sitt yttrande, att beräkningarna voro baserade på åren näst före aflåtandet utaf befästningskommitténs betänkande, och alldeles icke på de år, som närmast föregingo den riksdag, då chefen för landtförsvarsdepartementet yttrade dessa ord. Och det vissa är, att de beräkningar, som lämnades utaf befästningskommittén, hvilade på 1895 års priser. Därom har jag fått en bestämd uppgift. Och detta gör kanhända en liten skillnad i jämförelsen mellan kommitténs priser och de nu gällande.

Vidare sade talaren, att priset å, såsom han uttryckte sig, »smidestackjärn» hade sjunkit från tiden omkring 1899 eller så, hvilka priser, enligt talarens uppgift, hade varit grundläggande för befästningskommittén — som varit församlad flera år förut — och för dess beräkningar. Att priserna för befästningskommittén hufvudsakligen varit hämtade från tiden intill 1895, så mycket är säkert. Jag vet för öfrigt icke, hvad den ärade talaren menar med smides-

tackjárn. Det är i detta sammanhang ett uttryck, som jag för min del icke känner till, och jag lämnar åt en mera kunnig metallurg att fundera ut det. Förmodligen menade talaren »smidesjárn». Sådant är nu emellertid användt i Boden allenast för de s. k. byggnadssmidena, och har således ringa betydelse i fråga om kostnaderna. Jag förmodar, att talaren afsåg, att det skulle vara användt till pansarkonstruktionerna, och då skulle det hafva varit af en stor betydelse. Men pansarkonstruktionerna tillverkas numera, något som talaren säkert vet, af nickelstål, och denna metall är väsentligt öfverlägsen smidesjärnet. Därtill användes s. k. martinstål, som genomgått en dyrbar process, och vidare ingår uti nämnda stål äfven en annan, ganska dyrbar metall, nickel, till icke obetydlig procent. Detta gör, att priset på pansarmaterielen i och för sig icke står i direkt förhållande till den ursprungliga råvarans pris. Därtill kommer också, att uti en pansarkonstruktion ingår så mycket arbete och så många förberedande försök samt så många ansträngningar, som kosta otroligt med pengar, att priset å själfva den färdiga produkten icke står i något direkt förhållande till råvarans pris, ännu mindre än det material, af hvilket kupolerna äro tillverkade, står till det ursprungliga tackjärnet, af hvilket kupolernas material, nickelstålet, är framställt. De hafva icke med hvarandra att göra, mycket litet åtminstone, och, såsom jag påpekat förra gången, är priset å pansarmateriel liksom på kanoner och artillerimateriel i allmänhet, så att säga, kosmopolitiskt, internationellt. Det lyder helt andra lagar än priset å det vanliga järnet lyder.

Jag skulle kunna anföra många siffror, men jag vill icke trötta herrarne därmed, och det blir kanske i alla händelser svårt att af dem få en totalbild.

Vidare yttrade herr Palme, att cementpriset hade sjunkit från detta utgångsår, hvilket han oriktigt uppgaf till 1899, till år 1905. Ja, det är möjligt, att cementpriset sjunkit, men cementet användes ju hufvudsakligen, om ej uteslutande, till beton och säkert är, att befästningskommittén beräknat priset å en kubikmeter beton till endast 25 kronor, under det att priset för samma beton för närvarande är 35 kronor. Det lärer väl icke vara någon minskning i priset, utan tvärtom en ganska väsentlig ökning.

Slutligen talade herr Palme om markinköp i Boden till skandalösa pris och i det sammanhang, i hvilket detta yttrande fälldes, måste man anse, att det afsåg — jag är öfvertygad därom mot talarrens egen vilja — *myndigheternas* befattning med dessa markinköp. Hade framställningen varit sådan, att talaren endast sagt, att prisen varit höga eller, om man så vill, skandalösa, vill jag icke alls förneka, att så är förhållandet, men om han därmed menar eller mot sin vilja låter påskina, att det är *myndigheternas* fel, att så är fallet, så vågar jag bestrida det och anhåller att såsom bevis för hvad jag nu säger få anföra några siffror.

*Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)*

Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)

Genom de militära myndigheternas försorg har i Boden hittills inköpts en areal af sammanlagdt omkring 400 hektar, alltså omkring 800 tunnland. Af dessa hafva 335 hektar exproprierats, således den vida öfvervägande delen af arealen, under det att endast 65 hektar blifvit under hand inköpta. Dessa under hand inköpta hafva betingat pris per hektar, som visserligen icke varit låga; ett parti om 45 hektar inköptes för 175 kronor per hektar, men därmed kan jämföras ett område på 58 hektar, som exproprierats för ett pris af 386 kronor pr hektar, således mera än dubbelt så mycket. Ett annat, inköpt under hand, har kostat 258 kronor per hektar, likaledes vida billigare än det exproprierade område, hvarom jag nyss talade. En mycket stor del af arealen har exproprierats, nämligen 210 hektar, till i medeltal 606 kronor per hektar, d. v. s. omkr. 306 kronor för tunnland; det är visserligen dyrt, det är sant, men det är förvärfvadt genom expropriation. Slutligen har ett stycke, som är inköpt under hand, blifvit mycket dyrt, men det är endast ett jämförelsevis litet område, nämligen 7 tunnland. Detta inköptes genom en mellanhand, en officer, som åtog sig att inköpa detsamma på exekutiv auktion och sedermera utan egen vinst öfverlämnade marken till kronan. Detta var nämligen det enda sättet att för rimligt pris komma åt detsamma. Det betingade ett pris af 5,907 kronor och 90 öre, men man hade förut begärt 15,000 kronor för detsamma.

Af hvad jag nu anfört angående markinköpen anser jag, att herrarne tydligt och klart böra se, att den exproprierade marken varit dyrare än den under hand inköpta. Vill man, såsom talaren gjorde, kalla prisen skandalösa, må man göra det, men då bör man äfven samtidigt, om man säger ut sin tanke, ärligt erkänna, att detta beror på *expropriationsnämndernas* uppskattning, och på densamma kunna myndigheterna icke öfva något inflytande. Detta vet hvar och en, som känner förhållandena, och det går således icke an att på denna grund kasta en skugga på myndigheterna och deras förfarande vid Boden.

Det återstår ännu att besvara något af de många påståenden, som herr Palme förra gången utkastade, nämligen om bergets beskaffenhet, då han sade, att man icke låtit företaga en geologisk undersökning, då man ovillkorligen fått reda på, att det icke var så bra, som man förut trodde. Ja, de ökade kostnaderna på grund af bergets mindre lämpliga beskaffenhet ligga däri, att man vid fullständig aftäckning af berget, d. v. s. när man tagit bort hela jordtäcket, som bestod af vissa tunna lager af jord, fann, att berget var ojämnt och att det var nödvändigt att utjämna dessa fördjupningar med betong, hvilket naturligtvis kostade pengar. Jag förmodar, att man vid en geologisk undersökning icke går tillväga på det sätt, att man på stora vidsträckta ytor tager bort all jord för att få bergets ytor klara. Jag tror icke, att detta erfordras för en geologisk undersökning och jag tror icke heller, att det varit möjligt att vidtaga en så vidlyftig undersökning såsom grund för befästningskommitténs arbeten.

Vidare säges det, att det fanns sprickor i berget. Ja, det finnes icke något berg, som icke förete några sprickor på grund af temperaturväxlingar, och där således alltid något vatten silar ned. Så har äfven varit förhållandet på Vaberget, där vattnet silade ned till kasematterna och förrådsrummen. Där vidtogs den åtgärden, att man satte zinktak i tunnarna, på samma sätt som herrarne sett, att det är anordnad under Brunkebergsåsen, men detta har befunnits vara absolut icke hälsosamt vare sig för människorna eller de varor, som där förvarades, utan därför har man nu med den erfarenhet, man vunnit under åren, vidtagit den åtgärd, att på bergets yta utfylla ojämnheterna med beton, hvarigenom förhindras vattnets nedsläppande i kasematterna, i människobostäderna och i förrådsrummen.

Det är *detta*, som föranledt en del ökade kostnader, och jag kan aldrig tro, att man vid den undersökning, som erfordrades för kommitténs behof, skulle kunnat borttaga all jord rundt omkring på berget. Detta var sannolikt icke möjligt, redan på den grund att marken icke ens var inköpt af kronan; och icke kan man väl på en privatmans mark företaga sig att borttaga befintligt jordtäck och följaktligen äfven all den skog, som växer på densamma. Det är ju komplett omöjligt.

Herr Palme yttrade vidare, att officersbyggnader, afsedda för fästningsartilleriet, hade blifvit helt och hållet bortglömda vid de gjorda beräkningarne. Men så är ingalunda förhållandet. Befästningskommittén hade tänkt sig, att i Boden likasom i andra samhällen officerarne skulle få möjlighet att själfva hyra sig bostäder uti befintliga byggnader. Detta visade sig emellertid omöjligt, och som man icke kunde begära, att officersskåren skulle bivakera i detta stränga klimat uppe i Boden på åkrar, ängar eller i buskar, måste man bygga åt dem, och detta är just en illustration af hvad som måste förekomma, då man förlägger regementen ute på landsbygden. Kommittén hade förgätit, att Boden icke var ett samhälle, som var i stånd att upptaga en officerskår, och därutaf blef följden, att det var nödvändigt att anskaffa bostäder för att härbergera dessa officerare, som eljest hade varit absolut husvilla.

Däremot har kommittén aldrig talat om skjutfält och andra öfningsfält, erforderliga för truppernas behof, och det var ju ganska allvarsamt, men dessa hade behöfts i alla fall, om trupperna varit förlagda vare sig i en fästning eller på en obefästad plats.

Till alla dessa påståenden, för att icke säga beskyllningar, som herr Palme framkastade den 8 mars, har han i dag fogat en annan beskyllning af den allra allvarsammaste beskaffenhet och en beskyllning, som ovillkorligen kräfver ett svar och ett bestämt tillbakavisande.

Den ärade talaren har påstått, att statsutskottet skulle hafva sagt, att i statsverkspropositionen säges följande: de ökade kostnaderna för Bodens fästning hafva hufvudsakligen vållats af prisstegringar. Detta påstående har jag visserligen sett i en tidning för går-

*Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)*

Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)

dagen här i Stockholm, men jag har alldeles icke kunnat leta reda på detsamma i statsutskottets utlåtande och det af mycket goda skäl, *därför att det icke är med sanningen öfverensstämmande*. I den tidning, där jag läste detta påstående, denna beskyllning, för osanning inför Riksdagen, fanns citeradt statsutskottets utlåtande på det ställe, där statsverkspropositionen i denna del är refererad, till hvilken tidningen hänförde sig, och som återfinnes på sidan 124, där följande står att läsa: den verkliga befästningskostnaden för *fästningsverken* kommer emellertid att uppgå till det och det beloppet, eller omkring 4 millioner mera, än kommittén beräknat. Denna ökning hade förorsakats dels och hufvudsakligen af prisstegring.

På detta sätt står det i statsutskottets referat af statsrådsprotokollet, eller att den ökade kostnaden för *fästningsverken* hade orsakats hufvudsakligen af prisstegring. Detta öfversätter talaren med, att i statsrådsprotokollet skulle hafva sagts, att *hela* kostnadsökningen för Boden hade berott hufvudsakligen på prisstegring. Detta skulle således chefen för landtförvarsdepartementet hafva inför Kungl. Maj:t och Riksdagen påstått, och detta skulle sedermera af statsutskottet blifvit dementeradt.

Jag har emellertid aldrig påstått detta om *hela* kostnaden för Boden. Jag har påstått det beträffande *en del* af kostnaderna, nämligen för *fästningsverken*, men *ingenting annat*, och detta påstående, som återfinnes i statsrådsprotokollet, kan med siffror fulkomligt bevisas. Öfverför man emellertid hvad som är sagdt om befästningsverken på kostnaden *i dess helhet*, så blir påståendet alldeles stridande mot verkliga förhållandet. Och jag kan icke annat än uttrycka min förvåning öfver, att en sådan beskyllning kan framkomma här i kammaren, nämligen att den, som har ansvaret att föredraga ärenden inför Kungl. Maj:t, skulle inför Konung och Riksdag lämnat en uppgift, som vore absolut stridande mot sanningen. Då man påstår något sådant, bör man hafva bättre bevis och icke stödja sig på något, som icke öfverensstämmer med verkliga förhållandet.

Den ärade talaren nämnde något om nedprutningar, som skulle gå till sex millioner kronor. Det beloppet är till en början nog afrundadt uppåt. Jag tror, att den afprutning, som statsutskottet gjort på fjärde hufvudtiteln, består af tvenne tämligen skilda delar. Det är nämligen omkring 1,100,000 kr., som tagits från det ena eller andra anslaget i afsikt, som man väl kan förstå, att lätta budgeten. Men utöfver dessa 1,100,000 kr. förekommer en post, i det att utskottet, d. v. s. halfva utskottet, afstyrkt en del, uppgående till 4,400,000 kr., af det föreslagna anslaget till kasernbyggnader. Detta är ju en gammal historia. Så har det varit hvarje riksdag hittills, att halfva statsutskottet afstyrkt anslag till kasernbyggnader med begäran om en utredning angående förläggningsorterna. Och att man, *därför att det förekommer äfven i år*, skulle tolka denna omständighet såsom ett speciellt misstroendevotum mot mig personligen, förekommer mig något egendomligt, då förhållandet varit detsamma

hvarje gång sådant varit på tal. Men jag förstår nog talarens afsikt därmed; ty han har därigenom, synes det mig, gått så pass långt från sak och in på person, som det varit möjligt i denna fråga. Och med anledning däraf skulle jag be att få, huru motbjudande det än må vara, då det kan se ut som en afsikt att »skylla från sig», dock försöka en liten utredning, *hvar* ansvaret bör ligga och *hvem* som bör bära det.

*Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)*

Det kan visserligen, det förstår jag väl, vara kammaren ganska likgiltigt, huru en sådan fråga som den nu föreliggande frågan om Boden, kommit i sitt nuvarande läge. Men från andra synpunkter och först och främst ur rättvisans och t. o. m. ur rimlighetens synpunkt kunde det vara skäl att reda upp äfven denna sida af saken. Och jag skall tillåta mig att i största korthet företaga en liten rekapitulation af Bodens historia, som icke är så synnerligen lång, men ganska innehållsrik.

Vid slutet af 1890-talet fanns en kommitté särskildt sammansatt för att utarbete ett förslag till fästning uppe i Norrbotten. Denna kommitté afgaf ett utlåtande, däri den föreslog en fästning, afsedd att tjäna ett bestämdt angifvet ändamål, en fästning, som skulle hafva en föreslagen omfattning, och ligga på en likaledes af kommittén angifven punkt. På grund af detta utlåtande, som delgafs Riksdagens statsutskott in extenso och hvaraf ett sammandrag meddelades hvarje ledamot af 1900 års Riksdag, fattade denna Riksdag — alltså med öppna ögon — beslut om anläggande af en fästning vid Boden enligt angifna grunder, för det angifna ändamålet, på den föreslagna platsen och med den likaledes förordade omfattningen. Med stöd af detta Riksdagens beslut fastställde Kungl. Maj:t under min företrädares tid och på hans föredragning plan och ritningar för så väl fort, pansarbefästningar, som också artillerimateriel. Arbetet sattes i gång på grund af dessa beslut af Konung och Riksdag och var i full gång vid den tidpunkt, då jag tillträdde mitt nuvarande ämbete. Det lär väl ingen kunna tänka sig, att jag skulle haft skäl att föranleda dessa arbetens afbrytande.

För det första kunde jag icke känna till arbetena så mycket, att jag kunde komma på den idén, om det för öfrigt varit lämpligt. Vidare voro där sysselsatta en stor skara af arbetare, som då skulle hafva satts på bar backe, utan arbete, utan bröd och utan tak öfver hufvudet. Och sist men icke minst: jag åtminstone tror, att, när ett arbete varit igångsatt enligt Riksdagens beslut, ingen äger att afbryta detta arbete utan att inhämta Riksdagens samtycke och bifall.

Tiden gick emellertid, och det kom in förslag till nya ritningar för fortet. Men vid granskning af dessa fann jag, att kostnadsberäkningen där i högst betydlig grad öfversteg den af kommittén uppgjorda. Och hvad var då naturligare, än att jag icke ansåg mig böra tillstyrka Kungl. Maj:t att fastställa dessa ritningar, hvilka alltså ännu icke äro fastställda. Och slutligen, när jag genom en resa i Norrland och genom framställningar från generalfältygmästaren och

*Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets land-
befästningar.
(Forts.)*

fortifikationsgeneralen kommit in i ämnet — den senares skrifvelse, som ligger till grund för framställningen till Riksdagen, inkom i december, endast en månad före Riksdagens sammanträdande — fann jag, att ställningen var sådan, att man ovillkorligen måste framlägga den för Riksdagen, på det att Riksdagen skulle kunna på grund af denna nya ställning fatta beslut och bestämma, huru för framtiden skulle förfaras. Det var icke på en månad möjligt att få en utredning. Hade det varit möjligt, skulle den hafva gjorts och framlagts för Riksdagen samtidigt med anslagsäskandet; men det var icke möjligt. Därför tillstyrkte jag Kungl. Maj:t, att endast en del af de af fortifikationsgeneralen och generalfälttygmästaren begärda beloppen skulle äskas, på det att man skulle hafva tid till en utredning, som kunde behövas, innan arbetet utvidgades vidare.

Ja, herr Palme har ställt många frågor på mig. Jag skulle vilja göra honom en gentjänst och ställa en fråga på honom tillbaka: är det verkligen så förgripligt detta, som jag gjort, att jag icke tillstyrkt Kungl. Maj:t att afbryta ett arbete, igångsatt på grund af Riksdagens beslut; att jag icke medverkat till fastställande af ritningar, som skulle tjänat till ett utvidgande af den en gång af Riksdagen godkända planen; att jag slutligen framlagt hela saken ärligt och öppet och i alla dess detaljer för Riksdagen till dess bedömande, är *detta* så förgripligt, att jag bort blifva utsatt för det anatema, som talaren slungade mot mig personligen, såsom vore jag den, som från början och till slut vållat allt, som blifvit gjort i fråga om Bodens fästning? Jag vet väl, att kammaren skiljer mellan det ansvar, som bör drabba den ene och den andre. Men det är icke *alla*, som skilja på det, och den ärade talaren har synbarligen icke haft någon uppfattning om denna för honom sannolikt allt för fina distinktion. Ansvar är stort vid hvarje befattning och isynnerhet vid en sådan befattning, som innefattar skyldighet att gifva Kungl. Maj:t råd inom ett visst område. Men detta ansvar, huru stort det än är, har dock sin naturliga begränsning. Det skall gälla allt hvad *jag* gör eller underlåter, men det skall *icke* kunna utsträckas till *andras* handlingar.

Jag ber således att få till kammaren hemställa, huruvida här finnes skäl för ett sådant klander, som herr Palme framställt, jag menar till följd däraf, att jag tillstyrkt Kungl. Maj:t att lägga fram saken i alla dess detaljer.

Jag har ingenting vidare att säga om denna sak i afton.

Herr Tamm: Herr talman! Efter herr statsrådets privata uppgörelse med interpellanten för den 8 mars skall jag tillåta mig att återvända till föreliggande punkt i statsutskottets betänkande rörande anslaget för året till Boden.

Då denna fråga förra året den 19 mars var före i kammaren, tillät jag mig uttala några förhoppningar, först och främst den, att det då begärda anslaget skulle visa sig vara tillräckligt, och framför

allt, att icke fästningsplanen skulle utvidgas mera, än som var tillrådligt med afseende på de disponibla stridskrafterna i Norrbotten. Dessa förhoppningar delades icke af den talare, som följde efter mig, utan han uttalade tvärtom sina starka tvifvelsmål. Jag måste nu medgifva, att han fick rätt och jag orätt, ty vi äro nu uppe på högst väsentligt ökade anslag till denna fästning. Vi äro, om jag så får uttrycka mig, åter inne på de så kallade konsekvenserna af det stora beslutet, då Riksdagen antog den nya arméorganisationen och förslaget om fästningsbyggandet. Jag kan icke annat än begagna tillfället att här bestämdt förklara, att jag icke kan finna mig själf eller kammaren bunden af dessa konsekvenser, då det icke lärers kunna bestridas, att besluten under dessa stora år voro byggda på mycket felaktiga grunder och kalkyler. Då så är förhållandet, kan jag icke finna, att det skulle vara något så stort brott att i någon mån gå ifrån den grund, som då lades, då man finner, att kostnaderna enligt ens egen åsikt stiga en öfver hufvudet.

Det talades mycket för en 12—15 år sedan om den s. k. försvarsnihilismen; men jag är rädd för, att denna nihilism, som nu lyckligtvis fått gifva vika för en allmän försvarsvänlighet, möjligen skulle kunna sticka upp sitt hufvud igen, om icke större försiktighet iaktages vid begärande af anslag särskildt i nu förevarande hänseende.

Jag skall naturligtvis icke trötta kammaren med att tala speciellt om Bodenfästningen, ty därom hafva vi många gånger under denna riksdag fått höra kanske mera än vi önskat. Jag vill endast direkt hänvisa till statsutskottets motivering, däri statsutskottet yttrar, att, innan Riksdagen beviljar anslag för ytterligare en byggnadsperiod till fästningen vid Boden, en omfattande och allsidig revision af befästningsplanen bör företagas. Med endast en liten ändring skulle jag kunna till alla delar instämma i detta yttrande. Jag anser nämligen, att, innan Riksdagen beviljar en enda krona för fästningen vid Boden, en omfattande och allsidig revision af befästningsplanen bör företagas. Jag tror nämligen icke, att det ligger någon fara i att vänta, till dess att en allsidig och omfattande revision blir utförd, och är alldeles öfvertygad därom, att hela landets försvarskraft skulle vinna därpå.

Då jag sålunda har den öfvertygelsen, att det icke är förenad någon risk med att afvakta utredningen, skall jag be att få yrka afslag å statsutskottets ifrågavarande hemställan och Kungl. Maj:ts proposition i denna del.

Herr Palme: Herr talman, mina herrar! Jag har ingalunda velat utslunga något som helst anatema mot det af mig personligen mycket högt aktade och ärade herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet. Men, mina herrar, när jag vet, att han var medlem af den sammansatta artilleri- och fortifikationskommittén, hvars utlåtande var planläggande för befästningskommittén, tror jag

Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)

icke, att han så lätt, som af hans ord nyss syntes framgå, kan komma ifrån allt ansvar för Bodenfästningen.

Hvad beträffar priserna och de uttalanden af hans företrädare i ämbetet jag citerade, synes mig alltjämt, att man ovillkorligt bör förstå statsrådet Crusebjörns ord så, att det var de under de närmaste föregående åren gällande priserna dessa ord afsågo. Hvad särskildt beträffar järnpriset och dagsverkspriset, påpekade statsrådet Crusebjörn, att dessa båda pris — han sade icke något visst järnpris, utan »järnpriset och dagsverkspriset» — konstituera, så att säga, kostnaden för en del af Bodenfästningen.

Med afseende på de skarpa anmärkningar, som herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet behagade rikta mot mig med anledning af mitt citat af statsutskottets betänkande, vill jag ännu en gång mot hvarandra ställa orden i statsutskottets citat af Kungl. Maj:ts proposition, nämligen att kostnadsökningen »dels och hufvudsakligen» berott på prisstegring, och utskottets egna ord, att kostnadsökningen »härleder sig till *största delen* däraf att såsom utredningen gifver vid handen etc.»

Jag hade så mycket mindre kunnat mena några som helst skandalösa förhållanden vid inköpen däruppe, som jag efter det plenum, då denna fråga sist var före, i den bästa välmening gick fram till herr statsrådet och meddelade honom, att här inom kammaren gingo vissa rykten, hvilka jag försökt dementera, och om hvilka jag då under rättade honom, och att jag därvid — om jag icke alltför mycket misstinner mig — omnämnde för honom, att jag äfven från annat håll, nämligen järnväghåll, hört, att expropriationer i Norrbottens län leda till förskräckliga pris. Det var således prisen, som voro skandalösa, och jag säger fortfarande, att de äro det.

Hvad därefter bergen beträffar, tror jag, att, om herr statsrådet letar reda på några skrivelser och rapporter från 1893 — om jag icke misstinner mig — skall han finna det utlåtande, som — utan att bergen blifvit afklädda — dock tillfyllest visar, hurudana de äro.

Herr statsrådet citerade sitt yttrande här den 8 innevarande mars. Gentemot det vill jag framhålla, att det torde vara bekant, hurusom den chef för fortifikationen, som afgick samma år herr statsrådet tillträdde sitt ämbete, hade den åsikten, att Undersberget — om jag icke misstager mig på namnet — borde befästas, och sökte gång på gång förfäktas den meningen. Alltså kan man icke säga, att det icke varit »fråga om» att befästa äfven andra af de kringliggande höjderna.

Rörande Boden i dess helhet ber jag ännu en gång herrarna att vara mycket betänksamma. Det har från synnerligen auktoritativt håll sagts mig, att Boden är en stark fästning, men att den icke kan jämföras med en hel del *places d'armes*, som finnas på kontinenten, samt att, om den kan hålla sig två månader, så är det bra.

Herr Bergström: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet gjorde nyss en rekapitulation af Bodens historia. Han uppkastade därvid den i denna stund icke oviktiga frågan: »Hvar ligger ansvaret?» Ja, mina herrar, vi få nog taga på oss ansvaret litet hvar i den frågan. Enligt mitt förmenande går det icke för sig att, såsom herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet tycktes vilja göra, vältra ansvaret i denna viktiga fråga helt och hållet öfver på Riksdagen. Herr statsrådet sade, att Riksdagen hade år 1900 gått till sitt beslut »med öppna ögon». Ja, utan tvifvel gjorde Riksdagen det. Det fanns dock vissa saker, som Riksdagen omöjligen kunde genomskåda, men utan tvifvel de militära myndigheterna. Herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet var nog artig att vid fördelningen af detta ansvar icke heller vända sig till sin närmaste granne för tillfället på statsrådsbanken, hvilken utan tvifvel har att bära en dryg del af ansvaret i denna fråga.

Jag vill icke på herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet lägga större ansvar än han enligt min mening bör bära. Men utom det, som herr Palme nyss erinrade om, nämligen den andel herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet haft i uppgörandet af de ursprungliga beräkningarna, just denna siffra, 3,700,000 kronor, som bildat utgångspunkten för våra beslut härvidlag, har naturligtvis herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet, sedan han öfvertagit ledningen af detta departement, att bära ansvaret för hvad krigsstyrelsen i detta afseende gör och låter. Och, mina herrar, vi behöfva icke gå längre än till den statsverksproposition, som är oss i år förelagd, för att där finna ett försök — ett förvånande försök kan man säga — från denna krigsstyrelses sida att liksom inbilla Riksdagen, att den varit förberedd på alla de många millioner, hvarom nu talas, hvilket skulle framgå af en mängd föregående uttalanden. Men ser man detta försök litet noggrannare i sössmarne, mina herrar, så stämmer detta icke fullt med de framställningar, som förut gjorts till Riksdagen.

Jag är alldeles förvissad om, att om och när man några år här-efter kommer att yrka på nya millioner — måhända till den mycket omtalade yttre gördeln — skola de ord, som för fjorton dagar sedan fälldes här i kammaren af herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet lika väl återopas såsom en förberedelse för Riksdagen på, att detta skulle komma. Herr statsrådet yttrade nämligen då, bland annat, att det är klart, att den kommitté, som nu är tillsatt, kan komma till resultat, som påkalla nya kostnader och nya anslag.

Nu har statsutskottet i sin framställning strukit under, att nödvändigtvis bör den utredning, som nu skall äga rum, vara »omfattande och allsidig», d. v. s. vara en omfattande och allsidig revision af befästningsplanen. Om denna revision skall göras helt och hållet af nämnda kommitté, eller på annat sätt, känner jag icke. Men denna omfattande och allsidiga revision bör, enligt mitt förmenande, äfven

*Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)*

*Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)*

omfatta den viktiga fråga, som här af herr Hedin bragts å bane och hvilken af herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet i dag liksom för fjorton dagar sedan förberedelsevis berörts, nämligen frågan om befästande af flera höjder i närheten af Boden. I detta afseende har herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet yttrat, att han förmenar, det icke någon af dessa höjder är af den betydelse, att den nödvändigt måste befästas, och vid de meningar i detta afseende, som af herr Hedin här framförts, meningar från allmänheten och pressen, tycktes herr statsrådet icke fästa synnerligt afseende. Men jag vet, att inom militära kretsar har just detta af herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet för fjorton dagar sedan fällda yttrande väckt den allra största uppmärksamhet, ty inom sakkunniga militära kretsar anser man, att flera af de höjder, som berördes af herr Hedin och som lätt kunna återfinnas på kartan, äro af den beskaffenhet, att de nödvändigtvis måste dragas inom befästningslinjen.

Då jag här icke kommer att instämma med herr Hedin i hans yrkande, sker detta på den grund, att jag anser det vara af nöden, att Riksdagens båda kamrar göra till sitt det yttrande, som statsutskottet här gjort, nämligen yrkandet på en allsidig ny utredning af denna viktiga fråga, en fråga som ju bör vara ägnad att väcka allvarliga bekymmer icke allenast hos Riksdagen, utan ock hos landets regering.

Vid denna utredning bör, enligt mitt förmenande göras allt hvad göras kan för vinnande af full klarhet, så att, då Riksdagen skall fatta ett förnyadt beslut i denna fråga, med skäl kan sägas, hvad krigsministern här yttrade, nämligen att Riksdagen går till sitt beslut med *verkligt* »öppna ögon».

I denna mening yrkar jag bifall till det af statsutskottet framställda förslaget.

Herr Petersson i Påboda: Herr talman! Då det från ett par håll yrkats afslag å statsutskottets hemställan i denna punkt, torde det icke kunna skada, att ytterligare några ord blifva sagda i frågan.

Med eller mot vår vilja har Riksdagen nu en gång beslutit Bodenfästningen. Arbetena på densamma äro redan påbörjade, och millioner äro där nedlagda. Hvad Riksdagen nu framför allt har skyldighet att se till och vaka öfver, det är, att Riksdagen får denna fästning byggd i öfverensstämmelse med den plan, som Riksdagen antingen redan beslutit eller ock framdeles kommer att besluta, och icke annorlunda. Jag får för min del säga, att de upplysningar, som herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet nyligen lämnat, om hvad som i berörda afseende möjligen kunde vara fastställt och icke fastställt — jag skall icke ingå i detalj — voro för mig mycket viktiga upplysningar. Jag har varit i tillfälle att se de kostnadsberäkningar, som ligga till grund för den framställning, som förekommer i den kungl. propositionen, och af dessa beräkningar finner man, att kostnaderna skulle ökas till mera än dubbelt, mot hvad man från början

tänkt sig, eller till närmare 19 millioner kronor. Det är ju gifvet, att man nästan häpnade en smula vid denna summa och frågade: Kan man komma till denna summa endast på grund af prisstegring å materialier och arbete, eller är det här fråga om en annan fästning, en fästning med andra dimensioner och på annat sätt anordnad, än den Riksdagen afsåg, när Riksdagen fattade sitt beslut?

Jag skall be att med afseende å kostnadsberäkningarna få anföra några siffror, hvilkas omnämnande här jag icke anser vara på något sätt en indiskretion. Såväl tidigare som nu har man uppfört de för Bodenfästningen beräknade utgifterna i vissa särskilda grupper med hänsyn till de olika försvarsanordningarna å de olika bergen o. s. v. Om man nu jämför befästningskommitténs beräkningar med de beräkningar, som här äro gjorda, skall man finna, att skillnaden är olika stor i de olika grupperna. I fråga om tre af de största fästena visar det sig, att i en grupp inträdt en förhöjning i kostnaden af 59 procent, i en annan grupp uppgår förhöjningen till 110 procent och i en tredje grupp åter till 139 procent. Det framgår häraf med tydlighet, att ökningen här beror icke blott eller till hufvudsaklig del på stegrade priser å arbete och materialier, ty då skulle ökningen ha varit proportionsvis lika stor inom de olika grupperna, utan det är alldeles tydligt, att, särskildt hvad de två sista af mig nyss nämnda grupperna beträffar, har en hel del förändringar och kompletteringar vidtagits, som medfört betydligt ökade kostnader. Det är just med hänsyn till detta, som jag anser den af herr statsrådet nyss lämnade upplysningen vara af den allra största vikt, nämligen att här föreläge förslag till grund för dessa kostnadsberäkningar, hvilka förslag icke vore fastställda, därför att han ansett det vara rådligt, att Riksdagen först finge pröfva dem. Jag tror därför, att statsutskottet handlat fullt riktigt, när det uttalat, att innan det kunde tillstyrka Riksdagen att bevilja anslag för nästa period och därmed godkänna hela denna ofantliga kostnadsökning, borde Riksdagen blifva i tillfälle att ytterligare pröfva, huruvida den ville vara med härpå eller icke. Nu är det alldeles klart, att de ifrågavarande förändringarna afse förbättringar, afse att göra fästningen starkare och öka dess försvarbarhet och stormfrihet samt bereda bättre utrymme och bättre anordningar för besättningen där, men detta är ju en sak alldeles för sig, och Riksdagen bör naturligtvis först pröfva, huruvida den vill godkänna dessa förändringar eller icke. Det är för att Riksdagen måtte blifva i tillfälle att få göra detta, som statsutskottet har skrivit motiveringen så, som det nu har gjort.

Som sagdt, arbetet med Bodenfästningen är börjad och pågår för närvarande, och det kan väl icke vara rim och reson att nu tvärt afklippa detta arbete. På grund af hvad jag nu här anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr Biesert: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet närmast med anledning af hvad den siste ärade talaren här yttrade.

*Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)*

Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)

Han sade, bland annat, att arbetet med Bodenfästningen är påbörjad och att det för närvarande pågår samt att det väl icke kunde vara rim och reson i att tvärt och utan vidare afbryta detsamma. Det är dessa hans ord, som uppkallat mig.

Det är visserligen sant, att Riksdagen påtagit sig ansvaret för detta stora företag genom sitt beslut vid 1900 års riksdag, och det är likaledes visserligen sant, att man med den siste ärade talaren kan säga, att vi vilja icke gå utöfver hvad vi den gången beslutade, men att säga, att fästningsarbetena måste fullbordas i enlighet med den då fastställda planen, ett sådant resonemang tror jag, mina herrar, icke är hållbart, och det ur flere synpunkter. Det ligger i sakens natur, att det icke är möjligt att helt och hållet följa en på förhand gifven plan, när det gäller ett sådant företag som en fästnings anläggande, hvilket ju måste vara underkastadt alla de förändringar och alla de kolossala framsteg, som vapentechniken och ingenjörsvetenskapen göra, och dessa gå framåt med, så att säga, stormsteg, så att man knappast hinner draga andan, innan den ena uppfinningen aflöser den andra. Det är således efter mitt förmenande helt naturligt, att förändringar i planen för fästningens utförande måste vidtagas tid efter annan. Det är just denna omständighet, som gjort mig ytterst bekymrad härvidlag, och jag vågar påstå, att detta mitt bekymmer delas af stora lager ute i landet. Man frågar sig: Hvad månne slutet blifva med denna fästning? Skall fästningen blifva till någon nytta för försvaret, är jag (och många med mig) rädd för, att arbetet där skall taga sådana dimensioner, att vi icke mäktat stå ut därmed.

Det lysande anförande, som herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet nyss hade, har ingalunda skingrat mina bekymmer i det afseendet, utan snarare tvärtom. Jag tycker mig se, hur i framtiden det ena krafvet efter det andra kommer på förändringar och utvidgningar af denna fästning vid Boden, på det att den måtte uppfylla sitt ändamål att blifva en stödjepunkt och ett fast fäste för vårt försvar däruppe. Jag tror, mina herrar, att man har rättighet att betvifla, huruvida vårt land har förmåga att uppe vid Boden skapa ett Port Arthur. Jag vet icke, hvad Port Arthur eller därmed jämförliga fästningar ha kostat, men jag har hört uppgifvas så stora summor härvidlag, att jag är fullkomligt öfvertygad om, att vi icke ha råd till något dylikt. Och dessutom, om vi slå in på den vägen, komma sådana kapital och sådana intressen att bindas där uppe vid Boden, att vårt rörliga försvar därigenom kommer att försvagas i den grad, att hela vårt försvarsväsen måste lida däraf och *våra försvarskrafter minskas i stället för att ökas.*

Nu kan det väl hända, att det är riktigt att, såsom herr Bergström nyss gjorde, yrka bifall till statsutskottets hemställan på de skäl, som han anförde. Jag känner mig dock — det måste jag säga — så upprörd öfver hela denna Bodenfrågas utveckling, att jag icke kan göra samma yrkande som han. Det må nu gå, huru det vill, med denna fråga, jag tror, att regeringen i alla fall måste taga hänsyn till

hvad utskottet i sin motivering uttalat, äfven om till följd af det beslut, som nu möjligen fattas, hela denna motivering strykes.

På de af mig nu anförda grunderna skall jag, herr talman, tillåta mig att yrka afslag å såväl Kungl. Maj:ts som utskottets framställning.

I detta anförande instämde herrar *Branting, Hammarlund, Jansson* i Edsbäcken, *Hammarström* och *Nyström*.

*Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)*

Herr Andersson i Västra Nöbbelöf: Herr talman, mina herrar! Det torde vara kammaren nogsamt bekant, att jag såväl inom den s. k. befästningskommittén som äfven här i Riksdagen, då Kungl. Maj:ts med anledning af nämnda kommittés förslag gjorda framställning här behandlades, bestämdt motsatte mig byggandet af denna fästning i Norrbotten. Men, mina herrar, jag har under den tid, jag tillhört Riksdagen, lärt mig att konsekvent föga mig efter Riksdagens en gång fattade beslut. På grund häraf har jag äfven i år inom statsutskottet handlat i öfverensstämmelse med det beslut, som Riksdagen år 1900 fattade i denna fråga. Däremot har jag icke kunnat gå med på Kungl. Maj:ts i år gjorda framställning till Riksdagen om beviljande af ytterligare öfver tio millioner kronor för den här ifrågavarande fästningen. De skäl, som för mig varit bestämmande härvidlag, ha här af flera talare blifvit omnämnda. Dit hör, att det för närvarande råder stor oro i landet, huruvida vi någon gång skola hinna få denna fästning fullt färdig eller skola nödgas lämna den halffärdig.

Men å andra sidan kan jag icke instämma i de uttalanden, som här i afton blifvit gjorda emot herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, ty enligt min mening har herr statsrådet handlat fullt lojalt, då han inför Riksdagen framlagt en ny utredning om, huru mycket fästningen enligt hans mening skulle komma att kosta för att kunna blifva fullbordad. Sedan må ju Riksdagen döma, huruvida den vill taga dessa beräkningar för goda eller anse dem också vara oriktiga.

Med anledning af den stora oro, som i denna sak gör sig gällande, har statsutskottet ansett, att en ytterligare utredning i denna fråga bör komma till stånd, på det att Riksdagen måtte med fullt öppna ögon kunna se, hvarthän Riksdagen vill gå, innan den lägger ned ytterligare kostnader på Bodenfästningen. Statsutskottet har emellertid icke kunnat dela den uppfattningen, att man nu helt tvärt bör afslå hvarje anslagsäskande för fästningens fortsatta byggande, och detta af de skäl, som här redan flera gånger blifvit anförda, nämligen att i Bodenfästningen äro nu nedlagda åtskilliga millioner kronor och att där sysselsattes en stor massa arbetare, som skulle blifva sysslolösa, i den händelse att detta anslag helt och hållet skulle indragas. För Bodens befästande är antagligen redan stora beställningar gjorda såväl i bestycknings- som i befästningsafseende, och är det då riktigt, att Riksdagen själf utan vidare undersökning skall lämna allt detta å sido? Jag tror icke, att detta är rätt, utan jag anser det vara fullt

Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)

riktigt, att Riksdagen, till dess en ny, fullkomligt opartisk utredning blifvit verkställd, tager konsekvensen af de beslut, som Riksdagen en gång fattat.

Herr talman! På dessa skäl ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr *Granlund* instämde häruti. .

Herr *Söderberg*: Under hösten 1899 tog jag del af befästningskommitténs utlåtande, och när sedermera Kungl. Maj:ts proposition år 1900 förelades Riksdagen samt jag fått tillfälle genomläsa densamma, kände jag mig öfvertygad därom, att man borde gripa sig an med uppförandet af de föreslagna befästningarna vid Boden. Då var icke tal om så höga summor, som nu äro i fråga, utan saken gällde, om jag icke missminner mig, endast en summa af omkring 8,700,000 kronor. Fästningen skulle, sades det, hufvudsakligen afse att vara en förrådsfästning och en spärrfästning vid älföfvergången vid Öfver Luleå.

Emellertid har frågan återkommit hvarje år och med förnyade, allt högre kraf. Kostnaderna äro nu uppe i enorma summor. I utskottets betänkande läsa vi ju om en kostnadssumma af 19,000,000 kronor. Med anledning häraf vill jag, herr talman, endast uttala ett beklagande. Jag vet icke, af hvad orsak så förhåller sig, men jag tror, att man icke har haft tillfälle att fullt klargöra för sig konsekvenserna af detta fästningsarbete.

Jag skall icke göra något yrkande, utan har endast velat uttala detta.

Herr *Hedin*: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning af den näst siste talarens yttrande. Det är ju alldeles gifvet, att, om några vederbörande, som handla å svenska statens vägnar, iklädt densamma några förbindelser, svenska staten kommer att fullgöra dessa och att det blir regeringens sak att meddela Riksdagen, hvilka summor för sådant ändamål behöfvas. Därifrån kan således icke komma någon den ringaste anledning till oro.

Jag vidhåller naturligtvis med bättre förhoppningar än för en stund sedan mitt yrkande om afslag å punkten b).

Herr *Persson i Tällberg*: Herr talman! Det är gifvet, att, då det gäller en sådan fråga som den föreliggande, Riksdagen måste i mycket hög grad lita på fackmäns uppgifter. Följaktligen kan man väl med mycket fog säga, att ansvaret till väsentlig del drabbar dessa fackmän. För min del får jag emellertid meddela, att jag, då beslutet fattades, ansåg och fortfarande anser, att Riksdagen gått för lättvindigt tillväga och att följaktligen ett mycket tungt ansvar drabbar Riksdagen. Jag skulle önska, att Riksdagen af den långa och sakliga diskussion, som här i afton förts i denna fråga, måtte taga någon lärdom, så att nästa gång, då en stor och vidtomfattande fråga förelägges oss, den

mätte blifva mera samvetsgrant pröfvad, än fallet varit med den föreliggande, och att vi då mätte slippa att sedermera ångra oss samt hålla långa, dels skarpa och dels vackra tal under uttalande af klander mot det, som blifvit gjordt.

Nu säger man, att man blef så godt som nödgad att taga detta förslag, därför att saken gjordes till en kabinetsfråga. Ja, detta är sant, men för mig betyder det icke så synnerligen mycket. Nog hade vi kunnat få en ny försvarsminister, ja, äfven en ny statsminister, men det är mycket svårare att få tillbaka de penningar, som blifvit bortkastade i onödan, eller godtgöra den skada, som skett därigenom, att vi vid Boden fastbundit både vårt lefvande och vårt döda försvar till förfång för förstärkandet af försvaret i öfrigt.

Men, oakadt jag har denna uppfattning, kan jag icke neka därtill, att, om man tagit en viss potentat i båten, man också är skyldig att föra honom i land. Jag anser också utskottets i motiveringen gjorda uttalanden om behovet af ny utredning vara riktigt och så nödvändigt, att detta är tillräcklig anledning för mig att yrka bifall till statsutskottets förslag, ehuru jag icke gör det af synnerligen lätt hjärta.

*Angående
anslag för
fortsättande
af arbetena å
rikets landt-
befästningar.
(Forts.)*

Friherre Barnekow: Herr talman, mina herrar! Det har här mycket talats om, hvem som har det största ansvaret för det sorgliga läge, hvori denna fråga om Bodenbefästningen nu befinner sig, om det är Riksdagen, regeringen eller chefen för landtförsvarsdepartementet, hvilken sistnämnde framlagt oriktiga beräkningar. För min del undrar jag, om icke 1900 års Riksdag får taga på sig det drygaste ansvaret. Jag tror nämligen, att Riksdagen fattat detta beslut under påverkan af en liflig försvarsifver, utan att tänka sig fullt in i saken. Då jag år 1880 var ledamot af det stora försvarsutskottet, lärde jag mig att inse, att ett land är bäst försvaradt, om det har starka fästningar samt ett stort och starkt rörligt försvar.

Men på samma gång lärde jag mig inse, att det finnes på Sveriges kuster och i Sveriges land så många anfallspunkter för en fiende, att Sverige icke är mäktigt att kunna försvara sig med både fästningar och rörligt försvar. Vi kunna icke försvara oss så, ty medlen räcka icke till. Det var med hänsyn till detta, som jag vid 1900 års riksdag var bestämdt emot byggandet af en fästning vid Boden, och jag tror allt fortfarande och vill hoppas, att svenska folket skall få den lärdomen af detta Boden, att Sveriges land är icke mäktigt att försvara sig med fästningar, utan att vi, om vi skola försvara oss, måste offra allt hvad vi kunna för det rörliga försvaret.

Jag har icke något yrkande att göra.

Öfverläggningen var härmed slutad. Sedan herr talmannen tillkännagifvit, att han, vid det förhållande att särskilda yrkanden blifvit gjorda beträffande de olika momenten af denna punkt, komme att framställa särskild proposition på hvarterda momentet, blef till en början på därom gjord proposition utskottets hemställan i mom. a) af kammaren bifallen.

Beträffande *mom. b)* hade under öfverläggningen yrkats dels bifall till utskottets hemställan dels ock afslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning. Herr talmannen, som nu framställde propositioner å dessa yrkanden, fann den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd; men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i 32:a punkten *mom. b)* af utskottets förevarande utlåtande n:o 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit utskottets berörda hemställan och Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Voteringen utvisade 137 ja mot 55 nej, hvadan kammaren således bifallit utskottets hemställan.

*Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.*

Punkten 33, angående anslaget för uppförande af nya byggnader för armén.

Kungl. Maj:t hade i punkten 31 af förevarande hufvudtitel föreslagit Riksdagen dels att till uppförande af nya byggnader för armén bevilja ytterligare 19,700,000 kronor samt därå extra stat för år 1906 för påbörjandet af nya kasernetablissemang till Lifregementets grenadjärer, Första och Andra lifgrenadjärregementena, Västgöta regemente, Upplands infanteriregemente, Skaraborgs, Södermanlands, Kronobergs, Jönköpings, Älfsborgs, Bohusläns, Kalmar och Värmlands regementen samt Norra och Södra skånska infanteriregementena anvisa 4,400,000 kronor, dels ock att utaf den vid 1904 års Riksdag under ofvan angifna anslagstitel beviljade summan, 6,800,000 kronor, likaledes å extra stat för år 1906 anvisa, 2,100,000 kronor.

I sammanhang härmed hade utskottet förehåft till behandling en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 123, hvori herr O. A. Ericsson i Ofvanmyra med flere föreslagit, att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts förevarande framställning angående anslag till och anvisande af medel för nya byggnader för armén, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa och för Riksdagen framlägga utredning, huruvida ej några af de nya kasernetablissemangen för det icke garnisonerade infanteriet kunde uppföras å de nuvarande öfningsplatserna.

Utskottet hemställde, att Riksdagen,

a) i anledning af Kungl. Maj:t därom gjorda framställning och med afslag å herr Ericssons ofvannämnda motion, i hvad den afsåge nu ifrågavarande anslag, måtte af den vid 1904 års riksdag till uppförande af nya byggnader för armén beviljade summan, 6,800,000 kronor, för år 1906 anvisa 2,100,000 kronor att utgå, 500,000 kronor från den af 1902 års Riksdag till statsverkets kassaförlagsfond öfverförda summan 6,500,000 kronor och återstoden, 1,600,000 kronor, å extra stat; samt

b) med afslag å Kungl. Maj:ts förslag om ytterligare anslag till uppförande af nya byggnader för armén och i anledning af herr Ericssons ifrågavarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa och för Riksdagen framlägga utredning, huruvida ej några af de nya kasernetablissemangen för det icke garnisonerade infanteriet kunde uppföras å de nuvarande öfningsplatserna.

*Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)*

Vid denna punkt hade emellertid fogats reservation af herrar *H. P. P. Tamm, E. Fränckel, F. E. Pettersson, K. A. Bohnstedt, friherre J. T. Gripenstedt, grefve C. O. Taube, friherre N. A. H. Palmstierna, grefve K. A. Posse, grefve Ph. Klingspor, C. J. G. Swartz, friherre C. H. Falkenberg och friherre J. G. Beck-Friis*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen, i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande framställning samt med afslag å herr Ericssons m. fl. ofvannämnda motion, måtte

a) af den vid 1904 års riksdag till uppförande af nya byggnader för armén beviljade summan 6,800,000 kronor för år 1906 anvisa 2,100,000 kronor att utgå, 500,000 kronor från den af 1902 års Riksdag till statsverkets kassaförlagsfond öfverförda summan 6,500,000 kronor och återstoden, 1,600,000 kronor, å extra stat; samt

b) till uppförande af nya byggnader för armén bevilja ytterligare 19,700,000 kronor samt däraf å extra stat för år 1906, för påbörjandet af nya kasernetablissemang till Lifregementets grenadjärer, Första och Andra Lifgrenadjärregementena, Västgöta regemente, Upplands infanteriregemente, Skaraborgs, Södermanlands, Kronobergs, Jönköpings, Älfsborgs, Bohusläns, Kalmar och Värmlands regementen samt Norra och Södra skånska infanteriregementena, anvisa 4,400,000 kronor.

Efter föredragning af utskottets hemställan i mom. a), begärdes ordet af

Herr Ericsson i Ofvanmyra, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Såsom framgår af den nu föredragna punkten, har statsutskottet icke ansett sig kunna biträda min motion i hvad den afser afslag å det af Kungl. Maj:t under förevarande mom. begärda anvisning af 2,100,000 kronor till kasernbyggnader för de fem norrländska

*Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)*

regementena; däremot har utskottet biträdt min framställning i hvad den rör de öfriga 15 infanteriregementena.

Som bekant väckte jag vid förlidet års riksdag en motion, innehållande hufvudsakligen samma förslag som i år, men i gemensam votering blef denna min motion afslagen. Jag trodde då, att jag icke skulle behöfva vidare återkomma i frågan, och jag trodde detta icke allenast på den grund, att Riksdagen afslog min då gjorda framställning, utan fast hellre därför, att jag litade på hvad herr statsrådet och chefen för kungl. landförsvarsdepartementet anförde vid ärendets behandling här i Andra Kammaren. Han uppträdde då och försäkrade med bestämdhet, att den speciella utredning, som jag i min motion ifrågasatt, »kan icke, får icke och skall naturligtvis icke heller uteblifva.» Ser man emellertid efter, huru denna fråga behandlats under det år, som gått sedan dess, så får man den uppfattningen — åtminstone är förhållandet så med mig — att denna utredning har helt och hållet uteblifvit. Jag har talat med åtskilliga af de ledande männen i de samhällen, dit det är fråga om att förlägga regementena, och såväl dessa som allmänheten i öfrigt har fått den uppfattningen, att utredningen bestått endast uti ett förtäckt auktionssystem. Jag har nu för min del trott, att Riksdagen och särskildt dess Andra Kammare icke kunde vara belåten med en dylik utredning.

Om jag sedan, för att närmare belysa frågan, fäster uppmärksamheten vid de nu ifrågavarande speciella regementena, vill jag anförä ett par exempel, som tala för sig själfva. Jag vill då erinra kammaren därom, att det är icke längre tillbaka än knappast 10 år, då man beslöt att förlägga ett truppförband till Vännäs. Då stod man och vägde i valet mellan Umeå stad och Vännäs, men vederbörande beslöt sig för att välja Vännäs. Staten har sedan gjort afsevärda uppoffringar för att uppföra byggnader därstädes, och — hvad värre är — man har lockat kommunerna att släppa till åtskilligt med penningar för anskaffning af mark till lägerplatsen, och därtill kommer, att enskilda i spekulationssyfte slagit sig ned där, dels för att idka handel, dels för att uppföra hus till uthyrning. Är det då rim och reson att efter så kort tid öfvergifva denna plats och flytta till en annan, som för tio år sedan ansågs mindre lämplig. Jag kan icke förstå ett dylikt omslag, och jag har icke heller hört någon kunna påpeka några omständigheter, som berättiga detsamma.

Med afseende å ett annat regemente, nämligen Hälsinge regemente, är förhållandet nära nog analogt med det nyssnämnda. För en tio år sedan hade jag den äran att såsom statsrevisor besöka staden Gäfve; det var då fråga om att dit förlägga ett regementes öfningsplats, och statsrevisorerna besökte staden i afsikt att taga närmare reda på, huru förhållandena gestaltade sig i det afseendet därstädes. Men det blef då icke allenast statsrevisorernas utan äfven vederbörandes åsikt att staden var mindre lämplig för ändamålet i fråga. Och därvid stödde man sig hufvudsakligast på två skäl. Dels ansåg man nämligen, att det var farligt att ha en förläggnings-

plats i en sjöstad, som kunde vara utsatt för faran att hvilket ögonblick som helst blifva bombarderad af en fientlig flotta, dels ansåg man äfven, att markens beskaffenhet å den ifrågasatta platsen var högst otjänlig för det afsedda ändamålet, och därför blef tanken att välja Gäfle den gången öfvergifven. Nu anser man emellertid denna stad vara god nog och ämnar flytta Hälsinge regemente dit, oaktadt man — enligt hvad jag funnit af tillgängliga papper — haft att välja på åtskilliga andra platser, som haft mera fog för sig.

Jag anser mig sålunda hafva fullt berättigade skäl för mitt yrkande, att Riksdagen måtte afslå den här gjorda framställningen och begära en utredning. Nu säger man, att Riksdagen bör icke lägga sig i denna sak, utan att det bör ligga i Kungl. Maj:ts hand att välja dessa platser, då det ju i alla fall är Kungl. Maj:t, som får bära ansvaret härvidlag. Ja, det kan nog vara godt och väl detta, men jag tror icke, att man i detta fall får skjuta hela ansvaret på regeringen, då Riksdagen tydligt ser, att det icke går, som det borde göra.

Jag vill i sammanhang härmed omnämna för kammaren, att denna fråga har blifvit en fråga, som i högsta grad intresserar hela Sveriges folk. Ifrån snart sagdt alla delar af landet, ifrån Norrland och ända nerifrån Skåne, har jag fått mottaga skrivelser, däri uttalas tacksamhet för att jag i min motion fört denna fråga på tal, och från alla håll har uttryckts den önskan, att Riksdagen måtte taga frågan i sin hand.

Jag tror således, att Riksdagen bör gå dessa önskingar till mötes. Jag tror, att den bör göra det, därför att ett förfaringsätt sådant som detta är en oförsvarbar misshushållning, som alstrar missnöje — ett missnöje som kanske har svåra följder med sig. Det är fara värdt, att dylika åtgärder leda därhän, att den försvarsvind, som under de sista åren blåst genom vårt fosterland, mojnar och utbytes med något helt annat. Jag tror icke, att Riksdagen står till svars med att låta det fortgå på den väg, regeringen i detta fall inslagit.

Nu inser jag väl, att man mot ett enigt statsutskott icke har stora utsikter att vinna framgång beträffande den här föredragna punkten, men för att göra hvad jag kan och för att freda mitt ansvar härutinnan tar jag mig i alla fall friheten, herr talman, att yrka afslag å statsutskottets hemställan i förevarande moment och bifall till min motion.

Häruti instämde herr *Andersson* i Baggböle.

Herr *Palme*: Jag ber att få instämma med den siste ärade talaren. Jag gör det, därför att det ju ännu icke är fullt bestämdt, hvarest alla de fem nordligaste infanteriregementena skola förläggas. Jag gör det äfven af en alldeles speciell orsak, nämligen emedan till mina öron kommit ryktet, att man vill förlägga Västernorrlands regemente till Sollefteå, medan man enligt mitt förmenande borde för-

*Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)*

*Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)*

lägga det till Hernösand. Regementschef, fördelningschef, fortifikationsbefälhafvare och åtskilliga andra myndigheter föreslå, att nämnda regemente förläggas till Hernösand. Men af — för mig åtminstone — fullkomligt oförklarliga skäl synas generalstabschefen och krigsstyrelsen vilja, att regementet förläggas till Sollefteå. Alla de skäl, som talade för Hälsinge regementes förläggande till Gäfle, då generalstabschefen förordade detsamma, tala nu, enligt mitt förmenande, för att förlägga Västernorrlands regemente till Hernösand och icke till Sollefteå.

Då jag anser, att det är af synnerlig stor vikt, att alla de skäl, som kunna framdragas för och emot det ena och det andra stället, blifva förelagda Riksdagen, så ber jag, herr talman, att få förena mig med herr Ollas Ericsson i hans yrkande.

Herr Andersson i Västra Nöbbelöf: Herr talman, mina herrar! Det förvånar mig icke, att en motion framkommit i här uppgifna syfte. Det har verkligen väckt mycken stor oro rundt omkring landet, att man, såsom nu föreslagits, vill flytta regementen från en hel del öfningsplatser, hvilka ligga tämligen nära städer. Det går icke lätt att i städerna skapa motstycken till dessa mötesplatser, hvilka för sitt ändamål varit alldeles utomordentligt bra. Det har rent af på många ställen väckt ovilja att man nu önskade en dylik förändring, som ju kommer att hafva till följd, att man måste realisera på mötesplatserna uppförda dyrbara byggnader eller låta dem stå till ingen nytta.

Beträffande de fem nordligaste infanteriregementenas förläggning, så motsatte sig också ledamöterna från denna kammare i statsutskottet det förslag därtill, som förra året framlades, och Andra Kammarerna biträdde sina statsutskottsledamöters mening samt afslog till följd däraf det för ändamålet begärda anslaget.

Såsom herrarne veta, kommer emellertid beväringen att förläggas i vinterkvarter under år 1908, då den nya härordningen blifvit fullt genomförd. Under sådana förhållanden lär det väl icke vara möjligt att under vintern förlägga våra värnpliktiga ynglingar i de baracker, som finnas uppförda på lägerplatserna. Detta skulle enligt min uppfattning vara en så hälsofarlig åtgärd, att jag för min del icke vågar taga på mig ansvaret därför. Icke heller lär det vara möjligt, att om anslaget nu i år afslås, hinna med att uppföra nya kaserner till den tid den nya härordningen blifvit fullt genomförd och regementena skola förläggas i vinterkvarter.

Det är dessa skäl, som gjort, att jag i år ej kunnat biträda den åsikt, jag i fjol hyste i detta fall. På grund häraf får jag nu, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sundström: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få instämma i herr Ollas Ericssons yttrande, att det är lämpligt, att Riksdagen i denna fråga påyrkar, att en utredning framläggas på kamrarnes bord, för att Riksdagen sedan skall kunna bli i tillfälle att

bättre taga frågan om dessa fem nordligaste regementens förläggning i öfvervägande.

Det är enligt min mening alldeles riktigt, att Riksdagen beslutar en dylik utredning, emedan Riksdagen härigenom blir i tillfälle att mer själfständigt bestämma hur de anslagna medlen böra användas. Jag anser, att Riksdagen på sätt och vis afhänder sig en del af denna bestämmanderätt, om Riksdagen — såsom den gjorde i fjol — beslutar att bevilja en summa i klump till byggnader och sedan öfverlämnar åt regeringen att bestämma hvar regementena skola förläggas. Jag har trott mig finna en särskild anledning till detta mitt påstående i regeringens sätt att under de föregående åren bestämma dessa förläggningsorter. Den tyckes mig därvid hafva visat eu synnerlig förkärlek för sjöstäder och för städer i allmänhet; dit skulle regementena enligt dess åsikt förläggas, äfven om de förut haft sina öfningsplatser på landsbygden.

Jag gillar däremot icke herr Palmes³ motiv för bifall till herr Ollas Ericssons motion. Det var litet förvånande, att han androg det sista beslutet angående Västernorrlands regementes förläggning till Sollefteå i stället för till Hernösand såsom skäl *emot* statsutskottets förevarande förslag. För min del anser jag det vara en förtjänst, att regementet blifvit förlagdt till Sollefteå och icke till Hernösand. På samma grund anser jag det också olämpligt att förlägga Hälsinge regemente till Gäfle i stället för till någon plats på landsbygden. Det är för mig ett alldeles oomkullkastligt faktum, att, om ett regemente förlägges till stad och icke till landsbygden, kostnaderna för kasernbyggandet ovillkorligen blifva dyrare. De måste så blifva, efter hvad jag kan förstå, ty arbetspris och material måste ställa sig dyrare i stad än på landet.

Hvad särskildt Hälsinge regementes förläggning till Gäfle beträffar, anser jag det vara fullständigt stridande emot hvad myndigheterna en gång förut yttrat om samma stad. År 1894 var det ju fråga om att förlägga Andra Svea artilleriregemente till Gäfle. Då afgaf generalfälttygmästaren och chefen för fortifikationen ett yttrande såsom förberedande utredning, hvilket framlades på Riksdagens bord. Jag ber att därur få anföra följande:

»Därest Gäfle bestämmes till förläggningsort blir det nödigt att, med hänsikt särskildt till stadens blottade läge och den lockelse till fientliga anfallsförsök staden redan i och för sig genom sin handel erbjöde, vidtaga anordningar i syfte att genom hamnens spärrande med minlinjer åtminstone från sjösidan trygga regementets mobilisering och bereda tid för depotens undanflyttande,

att en sådan spärrning af billigaste slag eller med s. k. handminor skulle enligt hvad marinförvaltningens förut omförmälda skrifvelse utvisade betinga en kostnad af omkring 70,000 kronor, hvar till dessutom måste läggas nödiga batterianläggningar till en kostnad af åtminstone några tiotusental kronor,

att emellertid af en dylik anordning af minförsvaret kraftigare

*Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)*

Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)

verkan ej vore att motse, än att enstaka fientliga kryssare skulle kunna för någon kortare tid utestängas, under det att å andra sidan hamnen därigenom blefve spärrad jämväl för egna fartyg,

att därest en fullt ändamålsenlig spärrning af hamnen åstundades, det blefve nödvändigt att i norra hamninloppet anordna elektriska minor, som medgäfve genomfärd för egna fartyg,

att kostnaden därigenom steg till 300,000 kronor, däri ej inberäknadt hvad som erfordrades för försvarsanordningarna,

att därtill vidare komme att till de blifvande minlinjernas försvär måste afses en tillräcklig truppstyrka, hvilkens anskaffande under pågående mobilisering skulle erbjuda betydliga svårigheter.»

Dessa skäl anfördes då af fortifikationsbefälhafvaren och general-fälttygmästaren emot ett *artilleriregementes* förläggning till Gäfle. Jag kan icke finna annat än att dessa skäl tala samma tydliga och kraftiga språk emot ett *infanteriregementes* förläggning till Gäfle.

För min del skall jag sålunda ansluta mig till herr Ollas Ericssons förslag, därför att jag anser, att tillräcklig utredning i saken ännu icke har förebragts. Om det har varit någon utredning, har den synbarligen varit tillkommen efter förut fattad mening: man har haft en förutfattad mening, att regementet skulle förläggas till Gäfle, därpå har man baserat utredningen — och därefter har den också blifvit!

Då jag icke kan finna, att detta är en riktig utredning, som Riksdagen kan rätta sig efter, ber jag att få instämma i herr Ollas Ericssons yrkande.

Med herr Sundström förenade sig herrar *Ericsson* i Vallsta, *Hörnsten* och *Johansson* i Öija.

Herr Centerwall: Jag skall visst icke göra den nuvarande chefen för landtförsvarsdepartementet ansvarig för hvad som skett före hans tid. Jag kan emellertid, i anslutning till hvad min ärade vän och länskamrat nyss yttrat, icke låta bli att stryka under hans anmärkningar om den osäkerhet, som tyckes råda i undersökningarna angående de blifvande förläggningssorterna för våra regementen.

Ena gången säges det, när det är fråga om *ett* regemente, att Gäfle är en olämplig förläggningssort af en massa skäl, som ganska utförligt framställas, och att förläggningen dit skall medföra en kostnad af åtminstone 300,000 kronor.

Andra gången påstås det, att Gäfle är en ytterst lämplig förläggningssort för ett annat regemente och att alla de skäl, man förut anført däremot, icke hafva något militärt värde.

Hos den, som icke själf är sakkunnig eller har sådana kunskaper eller bedrifvit sådana studier i krigsvetenskap, som min mycket ärade vän herr Palme, måste ju dylika motsägelser ändå väcka åtskilligt tvifvel och oro.

Jag vet icke riktigt hur jag skall uttrycka det — men det är väl så, att dessa underordnade myndigheter, generalstabschefen och chefen för fortifikationen, få en liten vink någonstans ifrån, jag vet

icke hvarifrån — en liten vink, säger jag, om *hvad* man vill; och sedan få de inrätta sina utlåtanden därefter! Huruvida ett sådant förfarande utgör tillräcklig säkerhet för att allt blir det bästa, lämnar jag åt kammaren att afgöra.

Jag citerar ytterst ogärna hvad enskilda personer sagt, ja, till och med hvad de skrifvit, men jag kan icke underlåta att nämna något i sammanhang med ofvanstående. När det var fråga om Hälsinge regementes förläggning till Gäfle, gjorde vi, i Hälsingland, allt hvad vi kunde för att hindra detta. Det var icke mycket vi kunde; vi talade med chefen för landtförsvarsdepartementet, vi skickade in en petition från nästan alla kommuner i Hälsingland o. s. v.; men vi vände oss också, eller rättare sagdt, en af de mera framstående personerna i min stad vände sig direkt till chefen för en af de underordnade myndigheter, som hade att afgifva utlåtande. Denne skref då åtskilligt: bland annat, att det skulle blifva så ofantligt mycket dyrare att uppföra ordentliga vinterbostäder på Mohed. Detta kan icke vara riktigt sant, ifall det nämligen, såsom officiellt påståtts, är sant, att det skulle kosta 3—400,000 kronor att göra Gäfle lämplig som förläggningssort för ett regemente.

Vidare sades också det i brefvet, att Gäfle är en stor arbetarestad. Mina herrar, detta skäl vill jag för min del alls icke godkänna! Jag har i trettioett år lefvat ibland arbetare, och jag vet, att det icke behöfs någon militärmyndighet för att hålla dem i ordning, ty det göra de i regeln själfva. I synnerhet om deras organisationer — som icke *behöfva* vara socialistiska — om dessa sammanslutningar af många små, för att blifva ett stort, kunna och få växa sig starka, äro de sin egen polis och sköta ordningen själfva. Man skulle nu visserligen från en och annan ort i världen kunna draga fram fakta, som tyckas bevisa motsatsen, men dels gälla dessa fakta folk, som stå långt under oss i utveckling, dels äro dessa »fakta» ofta betydligt öfverdrifna och vanställda, det kan man icke neka till, om man är rättvis.

Skulle det verkligen finnas hos någon — jag vill visst icke säga hos herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet — men skulle det verkligen finnas hos någon af dem, som icke ha bestämmanderätt men förslagsrätt, den tanken, att vi skola lägga garnisoner företrädesvis i städer, där det finnes mycket arbetare, då vågar jag säga, att de sammanblanda två saker, som ej höra samman. Ty vid val af garnisonsorter bör man ej taga i beräkningen annat än rent strategiska och militära hänsyn.

Jag skulle kunna sluta, men jag skulle dock vilja ytterligare starkt betona en sak; de, som ha makten, *böra* ej tänka på det sättet. De må komma ihåg att, såsom jag sagt, arbetarne, om de få utveckla sig på ett normalt och naturligt sätt, snart lära sig att sköta sig själfva. Jag minnes, att i min ungdom fanns det i en af Sveriges förnämsta parker långa plakater, där det stod, att den, som skadade träd eller buskar, skulle böta så och så mycket. Och det skadades dock ganska mycket. Så tog man bort bötesplakaten och tillkännagav

Angående
uppförande
af nya byggnader för
armén.
(Forts.)

*Angående
uppförande
af nya byggnader för
armén.
(Forts.)*

gaf i stället, att man ställde planteringarna under allmänhetens vård, och sedermera gjordes det mycket mindre skada. Så går det i alla dylika fall, åtminstone i civiliserade land. Haf förtroende till folket, och det skall visa sig värdigt förtroendet.

Hvad beträffar den sak, som nu ligger mig närmast om hjärtat, Hälsinge regementes förläggning, så kan jag ej finna det ringaste skäl, hvarför man icke skulle kunna hinna skaffa vinterbostäder på Mohed, tills de värnpliktige skulle taga dem i bruk för vinterförläggning, d. v. s. till 1909. Och i nödfall kunde man ock, såsom skett annorstädes, för någon kortare tid hjälpa sig på annat sätt. Jag kan ej heller finna, att detta skulle blifva så mycket dyrare, och jag kan ej heller finna, att förläggningen på Mohed skulle medföra några stora olägenheter i fråga om barnens undervisning och dylikt, såsom man påstår, ty Mohed ligger ju nära en stad, nämligen Söderhamn, hvilken genom en bibana står i förbindelse med stambanan, och från den bibanan vore ju lätt att få en banbit till Mohed. Detta är förhållandet i fråga om det regemente och den lägerplats, som jag känner närmast till. Jag har hört sägas, att det har varit liknande förhållanden i fråga om flera dylika förläggningar.

Nu säger man — och äfven statsutskottet har den uppfattningen — att i fråga om de fem norrländska regementena är saken redan afgjord. Men ej är den väl så afgjord, att den ej kan tagas upp igen. Kontrakten äro ju uppgjorda under den förutsättningen, att Riksdagen anvisar medel. Sker ej detta, är kontraktet ogiltigt. Och detta har skett förr, därpå kunde jag anföra exempel. Under sådana förhållanden förstår jag ej alls, hvarför kammaren ej skall låta dem, som synas hafva blifvit orättvist behandlade, komma i åtnjutande af samma förmån som de, för hvilka frågan ännu står öppen. Ty vi böra komma ihåg, att hvad som nyss händt oss, kan hända eder andra i morgon, och därför är det bäst att försöka stämma i bäcken.

Under sådana förhållande kan jag blott instämma i det yrkande, som framställdes af herr Ollas Ericsson i Ofvanmyra.

Herr Palme: Herr talman, mina herrar! Jag har visserligen icke fullt samma diplomatiska förmåga att taga min publik som den föregående ärade talaren, men jag vill dock säga ett par ord till i denna fråga. Och det är därför att denna fråga om de olika regementenas förläggning dock har större betydelse, än mina få ord nyss kunde gifva vid handen.

Det har sagts, att det är mycket dyrare att bygga i städerna än på landet. Men hvad de båda platser beträffar, som ifrågakommit för det af mig omnämnda regementet, nämligen Sollefteå och Hernösand, är detta icke förhållandet. Ty i Sollefteå är det så väsentligt mycket dyrare att bygga än i Hernösand, att man bör beräkna en ökning i kostnaderna för regementets förläggning till Sollefteå af omkring 140,000 kronor. Och man måste därjämte ha för ögonen,

att det blir omöjligt att skaffa befälsbostäder i Sollefteå, utan att man måste bygga en officersbostad därstädes, och detta går nog ej under cirka 160,000 kronor.

Men det är icke detta skäl, ej heller de sämre existensvillkoren för vederbörande i Sollefteå än i Hernösand, som härvidlag äro bestämmande för mig, utan det är tanken framåt. Om en gång vår flotta — och äfven jag är af den åsikten — skall hafva en replipunkt i Norrland, så har man sagt mig, att denna måste bli Hernösand; jag tror, att flottans män om den saken äro tämligen eniga. Säkert är, att vi komma att stå inför det problemet inom ett ej alltför stort antal år. Under sådana förhållanden synes det mig vara af mycket stor vikt, att det regemente, som finnes i närheten, förläggas till Hernösand och icke till Sollefteå. Det är främst detta skäl, som för mig blifvit afgörande och som, herr talman, gör att jag yrkar bifall till herr Ollas Ericssons motion.

*Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén
(Forts.)*

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! För ej många ögonblick sedan manade oss en af statsutskottets medlemmar, herr Persson i Tällberg, att, med anledning af Boden-historierna och alla de ledsamheter de medförde åt olika håll, vi måtte vid nästa stora fråga ordentligt pröfva och se upp, så att vi ej sedan behöfva komma och beskärma oss och leta efter, om den ene eller andre bär större eller mindre del af ansvaret för redan skedda olyckor. Det är, efter mitt sätt att se, redan i denna punkt som vi stå inför denna nästa stora fråga. Och den frågan rör sig om så ofantligt stora summor, att vi väl redan däraf hafva anledning att ordentligt se upp.

Vi måste nämligen komma ihåg, att det icke blott gäller dessa dock redan i och för sig ganska betydande 2,100,000 kronor, om hvilka utskottet här hemställt, att de måtte anvisas, utan att det äfven gäller frågan under punkt b), där visserligen statsutskottet har fått till stånd ett afslagsyrkande, men där, såsom vi alla känna, det står en enig första-kammar-reservation emot. Utgången är således allt annat än viss i denna punkt efter de mångfaldiga erfarenheter man förut har om huru det går med de militära anslagen, när det sättes krafter i rörelse för att drifva igenom dem med stöd af Första Kammarens, jag kan väl säga, ohemult stora bevillningsmakt. Det gäller således mer än hvad som framgår ensamt af statsutskottets utlåtande på sid. 140.

Jag skall be att få gifva det erkännande åt statsutskottets behandling i år af fjärde hufvudtiteln, att densamma obestriddligen varit präglad af en större önskan att hålla igen, än man under föregående år har trott sig kunna förmärka. Om vi jämföra budgetsiffrornas slutsumma ifrån i fjol med dem i år, så finner man, att ökningen på de ordinarie anslagen har hållit sig nere till ett belopp, motsvarande skillnaden mellan 42,528,000 och 42,816,000 kronor, således en i förhållande till hela denna kolossala summa relativt liten ökning, betingad af den fortgående utvecklingen af 1901 års härordning.

Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)

Hvad de extra anslagen beträffar, så voro de i fjol 13,100,000 och föreslås i år till 8,500,000 kronor, hvartill dock rättvisligen bör läggas den halfva million, som här just i denna punkt är föreslagen att tagas af den fond, som så småningom tömmes för detta ändamål. Låtom oss således säga siffran 9 millioner. Detta är ju afsevärdt mindre än 13 millioner, men vi få komma ihåg, att det ytterligare står och väger beträffande dessa 4,400,000 kronor i punkt b), hvilka komma att bero på en gemensam votering, om hvars utgång vi ej skola tilllåta oss att vara alldeles vissa. Skulle det lyckas de militaristiska intressena att där göra sig gällande gentemot Andra Kammaren och dess utskottshalfva, så äro vi alltså uppe äfven i år vid en ökning af de extra anslagen mot i fjol, trots alla afprutningar, trots alla de nedsättningar man sökt göra än här och än där, och trots den, såsom jag nyss nämnde, alldeles obestridliga omsikt, hvarmed statsutskottet i år gått till sitt värf.

Inför sådana eventualiteter synes det mig, att man verkligen bör se till, om det icke vore skäl att försöka hålla igen något på någon mer betydande anslagspost, på det att det stora önskemålet måtte kunna uppnås, som för hvarje dag som går vinner allt större resonans både här i kammaren och framförallt utomkring i landet, nämligen att man ser till, att icke de militära utgiftssummorna få öfverstiga hvad som redan går åt det hållet, utan att de militära auktoriteterna få inom den ram, som Riksdagen håller strängt på, inrätta sig så, att de viktigaste behoven ses till godo och de mindre viktiga få stå efter.

Redan ur den synpunkten — utom de synpunkter, som förut anförts ifrån sakkunniga norrländska och andra håll beträffande de särskilda förläggningssorterna, där kaserner skulle byggas — redan ur kostnadssynpunkt således har jag för min del kommit till det resultat, att Andra Kammaren skulle göra rätt och klokt, om den här gjorde denna viktiga besparing på 2,100,000 kronor och i år afsloge den summan, i öfverensstämmelse med herr Ollas Ericssons förslag och i öfverensstämmelse med hans begäran om en helt visst synnerligen välbehöflig fortsatt utredning af dessa frågor.

Det har yttrats under diskussionen här förut i dag från flera håll, att uti vårt land råder nu lyckligtvis icke längre den försvarsnihilistiska stämning, som kanske för en femton år sedan eller där omkring förefanns i vissa kretsar af befolkningen. De talare, som så ha sagt, invagga sig — det vill jag här säga — i en bedräglig illusion. Det förhåller sig i själfva verket så, att just tack vare 1901 års härordning och det sätt, hvarpå den genomdrefs på sin tid — vi ha haft tillfälle i kväll att tala om det sätt, hvarpå Bodenfästningen bragtes till stånd, men äfven 1901 års härordning genomdrefs på ett sätt, som har väckt och måste väcka mörka minnen hos dem, som sett något däraf — tack vare just denna 1901 års härordning och de ökade militära bördor, som därigenom lagts på befolkningen, utan att denna befolkning sett några af de då rundligt strödda

löftena om politiska rättigheter i ersättning mot bördorna infriade på ett sätt, som kunnat tillfredsställa densamma, tack vare allt detta ha vi kommit därhän, att bland de djupa leden en ny försvarsnihilistisk våg faktiskt börjat gå fram öfver landet. Denna har redan visat mycket stark tendens att blifva dominerande bland dessa klasser, som i alla fall nu närmast komma att rycka fram till medinflytande på vår utveckling. Det vill då till, att verkligen något göres från representationens sida för att hålla igen dessa militära anspråk, om man ännu skall kunna dämja tillbaka denna försvarsnihilistiska stämning.

Vi hörde i förmiddags ifrån herr vice talmannen — om jag fattade hans ord rätt, när han talade om 50-öresanslaget till de värnpliktiges dagaföring — en blomstermålning, huru man numera fick så god mat och blef så human behandlad på mötesplatserna. Det är ju helt säkert så, om man vill se denna sak som den verkligen förhåller sig, att det utan tvifvel förbättrats något, jag tror, i bägge dessa viktiga afseenden på många håll. Men ännu återstår så mycket att klaga på, ännu återstår så mycket att önska, innan den gamla militaristiska andan blifvit utdrifven från dem, som ha att handla vår värnpliktiga ungdom. Det är just från dessa förhållanden som den stämning utgår, om hvilken en landtmannarepresentant därefter bekände, att i hans hemtrakt man ansåg bland hemmansägarebefolkningen, att dess söner må hellre i Herrans namn resa till Amerika än gå till Axvall. Sådana uttalanden skulle verkligen denna kammare göra klokt i att i tid beakta och icke — jag upprepar det ännu en gång — invagga sig i bedrägliga förhoppningar om att svenska folkets djupa leder med entusiasm och offervillighet bringa de tunga offer, som krävas af detsamma enligt 1901 års härordning. Det förhåller sig icke så, utan tvärtom är det med knot och med missnöje som dessa offer bäras, därför att de löften icke blifvit uppfyllda, som, samtidigt med att offren kräfdes, blifvit gifna.

Under sådana förhållanden är det för mig ytterligare en anledning att här starkt framhålla behovet af att hålla igen på militäranslagen. Vid föregående punkter i detta utskottets betänkande har jag icke för min del tillåtit mig att särskildt uppträda och göra något yrkande på begränsning och nedsättning, jag har i allmänhet gifvit min röst i all stillhet för nedsättningarna. Men jag ber att här på det allra varmaste få ansluta mig till dem, som begärt en fortsatt utredning af denna fråga och icke vilja vara med om att bevilja på god tro dessa 2,100,000 kronor till de nya norrländska kaserterna. Det förhåller sig helt säkert så, att det svenska folkets stora flertal i denna sak skall stå bakom den andra kammare, som säger nej till dessa anslag nu och icke följer statsutskottets kompromisspolitik på denna punkt.

Herr talman, jag anhåller om bifall till herr Ollas Ericssons yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Larsson* i Västerås, *Forssell*, *Collvin*, *Persson* i Malmö, *Thorsson* och *Larsson* i Lund.

*Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)*

Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)

Herr Andersson i Västra Nöbbelöf: Herr talman, mina herrar! Jag kan i viss mån instämma med den siste talaren däri, att det icke är någon vidare varm försvarsvind, som för närvarande blåser bland allmänheten. Jag skall gifva honom rätt däruti.

Om vi skola spara, är jag gärna med på den saken, där så kan ske. Men i denna punkt är det enligt min mening ingen sparsamhet alls att afslå Kungl. Maj:ts framställning. Kasernerna måste ju ovillkorligen byggas, och kostnaderna därför äro förra året beviljade och skola en gång utgå. Vi kunna icke lägga vår värnpliktiga ungdom under vinterförläggning i barackerna. Och det blir icke billigare att uppföra dessa byggnader, om vi dröja några år.

Redan förra året framhölls ganska starkt från regeringens sida — och denna uppfattning accepterades af Riksdagen — att kasernerna i Norrland icke kunde byggas senare, det tog nämligen ett år längre att bygga dem än i södra Sverige. Under sådana förhållanden, om vi skulle afslå Kungl. Maj:ts framställning i år och exempelvis först nästa år bevilja det begärda anslaget för 1907, tro herrarna, att det skulle blifva möjligt att få kasernerna färdiga till den tid, då den värnpliktiga ungdomen enligt värnpliktslagen skall gå till sina värnpliktsöfningar, d. v. s. under hösten 1908 eller vintern 1909. Jag tror icke, att det är möjligt.

Det är därför för de värnpliktiges egen skull jag ställt mig på den ståndpunkt, jag står, och nu yrkar bifall till statsutskottets förslag.

Herr Johnsson i Bollnäs: Herr talman, mina herrar! Om det här gällde en fråga, som icke vore af så stor vikt och af lätt öfvergående art, skulle jag icke påyrka ett ingripande från Riksdagens sida beträffande de norra regementenas förläggning, efter det beslut, som Riksdagen fattade i frågan förlidet år. Men vi skola komma ihåg, att här gäller det att för en lång framtid fastslå förläggnings-orterna för de olika regementena. Och om nu dessa förläggningar äro ogynnsamma i ett eller annat afseende, vare sig det gäller strategiska, moraliska eller i öfrigt andra skäl, så få de orter och den allmänhet, som närmast beröras af regementenas förläggning, vidkännas dessa olägenheter i en lång framtid, och då kan det vara skäl att nog tänka på saken, innan vi öfverlämna den till Kungl. Maj:ts bedömande, så att det icke i detta fall blir ett nytt Boden.

Det åberopas alltid, då det gäller någon militär angelägenhet, att de militära auktoriteterna yttrat sig så och så och att det är de militära intressena, som måste tillgodoses såväl i ena som i andra afseendet. En talare har redan påpekat de militära auktoriteternas yttrande beträffande lämpligheten af Gäfle såsom förläggningsort för Hälsinge regemente. År 1894, då det var fråga om att förlägga Andra Svea artilleriregemente i Gäfle, lämnade chefen för fortifikation en uttömmande utredning i denna fråga och kom därvid till det resultat, att Gäfle icke kunde anses vara betryggande såsom

förläggningssort. Ty man kunde aldrig tänka på, att vid en mobilisering denna kunde försiggå i Gäfle i trygghet, utan det vore sannolikt, att den komme att störas af en eventuell fiende.

Detta gällde år 1894. Då var det fråga om att förlägga Andra Svea artilleriregemente till Gäfle. Nu är det fråga om att förlägga dit Hälsinge regemente. Ehuru jag tagit del af alla handlingar, som röra den senare frågan, har jag icke funnit något yttrande i saken af chefen för fortifikationen, endast en framställning till Gäfle stad beträffande de vilkor, som vederbörande uppställt, därest Hälsinge regemente skulle förläggas till Gäfle. I dessa förslag, som fortifikationschefen afgifvit, ingår icke något som helst yttrande beträffande lämpligheten af Gäfle såsom förläggningssort. Man får således anse, att fortifikationschefen icke yttrat sig i saken. Och detta torde haft sina giltiga skäl. Hade han nämligen, såsom bort ske, yttrat sig beträffande Gäfle stads lämplighet till förläggningssort ur strategisk synpunkt eller mobiliseringsort, så skulle han icke gärna ha kunnat frångå den mening, han uttalade år 1894, och således bestämdt afstyrkt, att Gäfle skulle kunna komma i fråga såsom förläggningssort. Men af de anspråk, som nämnda chef framställt till Gäfle stad, därest regementet skulle dit förläggas, synes framgå, att han nu *gillar*, att Hälsinge regemente förläggas till Gäfle. Då emellertid något yttrande i detta hänseende, så vidt jag kunnat finna, ej afgifvits, saknas annan ledning för bedömande af fortifikationschefens åsikt angående lämpligheten af Gäfle stad som förläggningssort än den af honom år 1894 i detta hänseende uttalade mening.

Men däremot har fördelningschefen, general Warberg, den 19 sistlidne november yttrat sig och därvid — i fråga om Hälsinge regementes förläggning — uttryckligen betonat, att, därest frågan om en förläggningssort skulle vara beroende därpå, att den å ena sidan icke vore så synnerligen lämplig till förläggningssort, men å andra sidan hafva ett fullt betryggande läge med afseende på mobilisering, så skulle han obetingadt gifva företrädet åt den ort, där mobilisering kunde ske i trygghet, enär det är vid denna omständighet, som hufvudvikten måste läggas; och han har ansett, att Gäfle icke har ett sådant läge, att en mobilisering därstädes i trygghet kan utföras. Fördelningschefen har af detta skäl ansett, att, därest rekrytskolan skulle vintertiden förläggas till Gäfle eller Söderhamn, förråden måtte kvarblifva på Mohed och att repetitionsöfningarna fortfarande där hållas, alldenstund Mohed hade ett bättre och säkrare samt för mobilisering mera betryggande läge än Gäfle eller Söderhamn.

I samma riktning har jämväl chefen för generalstaben uttalat sig, nämligen att det är nödvändigt, att förläggningssorten har ett sådant läge, att man icke riskerar att bli störd vid en mobilisering. Men denne senare har tillika ansett, att såväl vinterförläggning eller rekrytskola som repetitionsöfningarna borde förläggas å samma plats; ty detta medför, säger han, åtskilliga fördelar. Och för att då kunna tillstyrka Gäfle som förläggningssort har han försökt framhålla åtskilliga

*Angående
uppförande
af nya byggnader
för
armén.
(Forts.)*

Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armen.
(Forts.)

synpunkter, som förefalla tämligen föråldrade. Han har nämligen ansett, att, om etablissemang i Gäfle icke lades alldeles vid kusten, skulle dess byggnader vara tillräckligt skyddade vid mobilisering, därigenom att artilleriet icke skjuter så säkert på längre afstånd. Häremot kan emellertid med fog erinras, att det afstånd, hvarå en byggnad med framgång kan beskjutas, torde i väsentlig del bero på beskaffenheten af det artilleri, hvaröfver en eventuell fiende förfogar. Kanske generalstabschefens beräkning i detta fall befinnes mindre tillförlitlig. Om man tar hänsyn till afståndet mellan Gäfle hamn och den förlägningsplats, som är ifrågasatt, skall man snart komma under fund med, att chefens för generalstaben yttrande i detta afseende icke är betryggande. Ty i och med detsamma man medger, att Gäfle icke är betryggande, och att en minspärning af dess hamn endast är en illusion, då måste man också på samma gång erkänna, att Gäfle icke är lämpligt som förlägningsort. Hvarför skall man då välja Gäfle till förläggning af detta regemente, då Gäfle icke är lämpligt just ifrån försvarets synpunkt? Jo, därför att vederbörande anse, att tillgången på skolor etc. innebär så stora fördelar för befälet och underbefälet, att betänkligheterna ifrån försvarssynpunkt till följd däraf böra vika. Jag tror emellertid, att det är en mycket farlig sida af saken, att man låter andra hänsyn än de, som betingas af försvaret, vara bestämmande vid valet af förlägningsort, och åsidosätter således just de synpunkter som i första rummet borde vara bestämmande i detta fall.

Nu har en ledamot af statsutskottet sagt, att, då Riksdagen förra året beviljade af Kungl. Maj:t då begärda 500,000 kronor till påbörjandet af kasernbyggnader vid de sex norra regementena, så ville han icke motsätta sig det nu fordrade anslaget 2,100,000 kronor. Jag tror snarare, att den omständigheten, att Riksdagen genom gemensam votering i fjol beviljade dessa 500,000 kronor, endast bör vara en varning, åtminstone för denna kammare, att nu i år se till att Riksdagen blifver i tillfälle att pröfva, huruvida icke en del af de gamla förlägningsorterna böra bibehållas.

Är det icke lika nödvändigt, jag påstår nödvändigare, för Riksdagen att pröfva förlägningsorterna i fråga om de norrländska regementena än i fråga om de öfriga? Då utskottet ansett frågan om förlägningsorter för regementena i mellersta och södra Sverige vara af den vikt, att utskottet afstyrkt Kungl. Maj:ts framställning om anslag i detta hänseende, intill dess en fullständig utredning om förläggningen försiggått, då synes det mig, att alla skäl jämväl tala för att kammaren äfven i detta hänseende tar tid på sig och ser till, att de bästa och särskildt ur försvarssynpunkt förmånligaste förlägningsorterna blifva utsedda. Först då man får se Kungl. Maj:ts förslag och de motiv för förläggning till den ena eller andra orten af de olika regementena, då kan kammaren vara beredd att uttala sig i frågan. Innan dess är detta naturligtvis ganska svårt för mängen, ty alla kunna icke vara lokaliserade å de särskilda orterna, och där-

för är det nödigt att en fullständig utredning framlägges. Jag ber därför att få hemställa, att kammaren icke förhastar sig i denna fråga. Då kasernerna för de mellersta och södra regementena kunna byggas färdiga inom den beräknade tiden, så kan man utan svårighet inom samma tid bygga kasärner för de norra länens regementen. Således är det icke något hinder för att kasernerna för de norra regementena kunna vara färdiga inom samma tid som de södra, äfven om kammaren nu afslår Kungl. Maj:ts förslag.

Jag får därför, herr talman, på nu anförda skäl instämma i herr Ollas Ericssons yrkande om afslag.

Herr *Bromée* i Billsta instämde häruti.

Herr Brodin: Herr talman! Den föregående talaren gjorde hufvudsakligen en anmärkning mot Hälsinge regementes förläggning till Gefle, och påstod, till bestyrkande af sin anmärkning, att i Kungl. Maj:ts proposition till 1894 års Riksdag Gäfle betecknats såsom icke lämplig förläggningsort. Jag vill då endast påpeka, att han helt och hållet misstagit sig i detta fall, ty det förhåller sig alldeles tvärtom. I dåvarande proposition framhålles Gefle såsom en lämplig förläggningsort, särskildt i fråga om placeringen af artilleriet, och det var på grund däraf som vi i Gäfle försökte att få det förlagdt dit, ehuru det sedermera blef bestämdt, att det skulle förläggas till Uppsala. Jag har velat påpeka detta därför att det var grunden till hans anmärkning.

Men här är icke fråga om förläggning, utan det är fråga om att Riksdagen nu skall anvisa ett belopp, som Riksdagen i fjol anslag för byggande af kaserner, då Kungl. Maj:t på samma gång erhöill rättighet besluta angående förläggningsorterna. Nu har Kungl. Maj:t på grund af detta riksdagsbeslut ingått i underhandling med flere städer. Hvad särskildt Gäfle stad beträffar, så har staden på grund däraf inköpt mark, och kontrakt är undertecknad mellan kronan och Gäfle stad angående förläggningen af Hälsinge regemente dit; och kasernerna skola byggas på den plats, som Gäfle stad delvis inköpt. Kontrakt är likaledes upprättadt mellan Falu stad och kronan angående Dalregementets förläggning, äfvensom mellan kronan och Umeå stad angående förläggningen af ett regemente dit.

Då Kungl. Maj:t på grund af Riksdagens beslut i fjol ingått dessa aftal, kan det då vara lämpligt eller möjligt, att Andra Kammaren skulle komma att besluta tvärtemot och upprifva det beslut, som fattades i fjol och söka kullkasta dessa aftal? Det är alldeles orimligt, och det borde icke här i kammaren ha framkommit något förslag i den riktningen.

Herr talman, jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Kvarnzelius: Jag skulle kunna ha inskränkt mig till att instämma i herr Brantings anförande, om icke en föregående talares yttrande föranledt mig att säga några ord.

*Angående
uppförande
af nya byggnader för
armén.
(Forts.)*

Angående
uppförande
af nya byg-
nader för
armén.
(Forts.)

Talaren sade, att det skulle hafva varit förmånligare, om Väster-
norrlands regemente blifvit förlagdt till Hernösand i stället för till
Sollefteå. Denna uppfattning går stick i stäf emot den tankegång,
som ligger till grund för herr Ollas Ericssons med fleres motion, och
jag tror icke heller, att den är gagnelig för landet. I Sollefteå har
ju staten redan en del kasernbyggnader och där finnes också ett
öfningsfält. Därtill kommer, att Sollefteå ligger strax intill norra
stambanan, hvilket utan tvifvel kan vara af betydelse för regementets
förläggning. Och slutligen tror jag, att det är en tämligen utbredd
mening ibland dem det närmast gäller, nämligen Väster-
norrlands läns befolkning, att förläggningsorten bör vara Sollefteå.

Då jag emellertid är öfvertygad om att ett uppskof för ytter-
ligare pröfning af detta ärende skall än mer befästa den uppfattningen,
att Sollefteå bör vara förläggningsort för Väster-
norrlands regemente, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till det af herr Ollas
Ericsson gjorda yrkande.

Herr Johnsson i Bollnäs: Herr talman, mina herrar! Den
ärade talaren på gäflerbänken sade, att jag åberopat Kungl. Maj:ts
proposition till 1894 års Riksdag, men att i motsats till min uppgift
i denna proposition Gäfle skulle ha framhållits såsom hafvande ett
mycket fördelaktigt läge för Andra Svea.

Som herrarna torde erinra sig, yttrade jag icke ett ord om Kungl.
Maj:ts proposition vid 1894 års riksdag. Men jag fäste uppmärksam-
heten på fortifikationschefens yttrande om Andra Svea artilleri-
regementes förläggning till Gäfle och citrade just hvad han anført
beträffande Gäfle stad såsom förläggningsort. Jag skall till stöd för
riktigheten af mitt yttrande endast be att få uppläsa ett par rader
af fortifikationschefens berörda yttrande, så kan den ärade talaren
själf döma om huruvida jag citerat rätt eller icke. Han säger näm-
ligen bland annat: »Under det att Uppsala ligger så långt undan-
draget, att åtminstone en där pågående mobilisering svårigen bör af
fienden kunna störas, har däremot Gäfle ett så blottställt läge vid
kusten, så att ingen säkerhet gifves för att ett där förlagdt artilleri-
regemente verkligen kan lyckas å förläggningsorten blifva försatt å
krigsfot.» Han tillägger vidare, att, äfven om Gäfle skulle anse sig
böra påkosta en minspärrning af Gäfle hamn, skulle detta icke hafva
någon betydelse för lägets betryggande vid mobilisering, såvida icke
staden befästes från sjösidan.

Hvad nu angår Hälsinge regementes förläggning till Gäfle, så
har fördelningschefen i underdånigt yttrande den 19 sistlidne novem-
ber anført, att »då båda städerna, Söderhamn och Gäfle, synas mig
hafva allt för otryggt läge för att tillika tjäna till mobiliserings- och
utrustningsort, följer af hvad jag ofvan framhållit, att jag icke kan
anse någon af dem lämplig härtill, utan att, enligt min mening,
för sistnämnda ändamål och alltså äfven för repetitionsöfningarnas
bedrivande kan och bör användas det nuvarande sommaretablissee-

mentet å Mohed, hvars läge är icke blott mera tryggadt än sjöstädernas, utan dessutom lämpligare för samling af inskrifningsområdets värnpliktige.»

Att förlägga detta regementes förråd m. m. till Gäfle strider således emot de sakkunniges i frågan afgifna yttranden.

*Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)*

Herr Olofsson: Här ha uttalats åtskilliga meningar om förläggningssorter. Den ene tycker, att det är bättre att välja en förläggningssort nära kusten, den andre att den bör ligga uppe i landet.

Det har ingen sagt hvad rör Jämtlands fältjägerregemete. Det är också meningen att förflytta detta regemente, men icke till någon egentlig sjöstad, utan till staden Östersund.

Jag får säga, att jag tänkte, att fjolårets beslut beträffande förläggningen af regementena icke skulle kunna rifvas upp. Men när så många uttalat sig för att man skulle kunna äfven i den delen bifalla herr Ollas Ericssons motion, vill jag också vara med därom.

Hvad nu beträffar förflyttningen af Jämtlands fältjägerregemente från Frösö läger till Östersund, så må jag säga, att det för vanligt bondförstånd ser alldeles orimligt ut att gå ifrån så många dyrbara kasärner. För en fyra å fem år sedan utvidgades för öfrigt denna lägerplats ganska väsentligt. Men nu skall det slopas alltihop, och lägret förläggas till Östersund, som dock blott ligger på en mils afstånd ifrån Frösö lägerplats. Denna lägerplats kan dock mäta sig med hvilken annan lägerplats som helst: den har ett rymligt öfningsfält och fast botten att bygga på. Jag kan då icke se annat, än att det är ett stort slöseri att öfverge en sådan lägerplats.

Jag har endast velat anföra detta såsom skäl, hvarför jag yrkar bifall till herr Ollas Ericssons framställning.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på yrkandet om bifall till utskottets hemställan och dels på afslag å berörda hemställan; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition, så lydande:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i 33:e punkten mom. a) af utskottets förevarande utlåtande n:o 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, har kammaren afslagit utskottets berörda hemställan.

Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)

Omröstningen utföll med 92 ja, men 99 nej. Kammaren hade således afslagit utskottets hemställan, och förklarade kammaren, på därom framställd proposition, tillika, att i enlighet med de under öfverläggningen gjorda yrkandena, beslutet innefattade jämväl bifall till den af herr Ericsson i Ofvanmyra väckta motionen, såvidt den rörde ifrågasvarande anslag.

Sedan härefter utskottets hemställan i *mom. b)* blifvit uppläst, yttrade:

Herr Lindblad: Herr talman! Om den nyss förrättade vote- ringen snarast torde kunna få betraktas såsom ett varsel för regeringen att iakttaga vid äfven denna frågas utförande i verkligheten och vi måhända icke få tro, att Andra Kammarens mening angående *första* punkten af det föreliggande momentet kommer att blifva Riksdagens mening, så anser jag mig skyldig att här uttala, att det torde vara ännu mera nödvändigt, att Andra Kammaren visar enighet beträffande den nu föredragna *andra* punkten af momentet. Det är ju rätt ofta så, att om man det ena året, på skäl som då blifvit förebragta, funnit sig föranlåten att säga a, man dock icke ett annat år med nödvändig- het säger b, utan att man då försöker hejda sig, om sådant kan ske samt skäl därtill föreligger. Och så försvarsvänlig jag än är, kan jag icke gå med längre, om det fordras, att man skall tillämpa den principen, att våra kaserner skola förläggas blott till städerna.

Det kan nämligen icke förnekas, att man i denna fråga rörande platserna för de nya kasernerna sett i första rummet *officerarnes* bästa till godo, när man velat till dylika platser utvälja städerna. Men ingen skall numera kunna öfvertyga mig om, att detta skulle vara till verklig fördel för armén eller för hela vårt land, speciellt våra värnpliktige, hvilka det nu närmast borde gälla.

Det har talats många vackra ord om en militär fälthögskola. Men tror någon, att denna militära fälthögskola blir förlagd på sin rätta plats, om den lägges i städernas utkanter eller inom deras om- råde? Jag tror det icke. Om vi jämföra denna skola med en annan skola, vår folkhögskola, så tror jag ingen i vårt land eller våra grann- länder — t. ex. Danmark — någonsin har fallit på den idén att förlägga en sådan till stad. Jag tror icke heller, att den militära fälthögskolan har sin rätta plats i städerna. Ty vill man se saken något djupare och vill man betänka, hvilka följder ett beslut därom skulle föra med sig, så tror jag, att man hejdar sig, så snart man kan. Vi se ju, hurusom utvecklingen i våra dagar går därhän, att allting drager sig till städerna; vår befolkning öfvergifver landsbygden och flyttar in till städerna. Skall man då gå till väga på det sättet, att man vänjer den manliga delen af befolkningen redan från 21-års- åldern vid den föreställningen, att det är städerna, till hvilka de skola vända sina blickar, där skola de hämta sina lärdomar, där är lättare tillfälle att erhålla arbete och för detta få de rikligare aflöning, och

mera sådant, hvilket ju onekligen redan nu erbjuder sig och i all framtid nog kommer att lättare stå till buds i städerna. Detta skall man således framhålla för den uppväxande manliga delen af folket. Och hvad som nog icke behöfver för dem framhållas, äro de företräden i nöjen och förströelser som där erbjudas dem; dessa skola de i rikt mått lära sig begagna, då de ju skola kunna njuta dem redan under det de få sin utbildning i dessa militära fälthögskolor. Jag tror dock, att, om vi verkligen skola kunna hålla vår landsbefolkning kvar ute på landsbygden, ingenting, som kan vara ägnadt att verka i den riktningen, får af oss försummas.

Såsom en talare på gäffebänken nyss anfört, är det icke nog att tänka blott på *officerarnes* fördelar: i första rummet lättheten att bereda skolgång för deras uppväxande familjemedlemmar äfvensom andra bekvämligheter uti ekonomiskt hänseende, när vi skola afgöra den föreliggande frågan. Jag för min del ser denna fråga mycket, mycket djupare än så, och jag tror för öfrigt icke, att Riksdagen så lågt tillmätt officerarnes löner, att man skulle behöfva skjuta detta skäl framför sig. Om vi skulle fråga officerarna själfva om den saken, så är jag viss på, att de skulle erkänna sig vara ganska nöjaktigt afönade.

Nu är det ett särskildt skäl, som föranledt att jag gripit till ordet i denna fråga. När det nämligen nu gäller att afgöra förlägningsplatserna för våra regementen i Öster- och Västergötland, Närke och Södermanland och denna fråga således står på dagordningen, anser jag mig icke hafva rätt att tiga längre, utan vill framhålla, hvilken väg utvecklingen hotar att taga. När jag hör det talas om, att krigsstyrelsen ämnar flytta kasernerna för de två regementen, hvilka nu äro förlagda å Malmslätt, på 6 kilometers afstånd från Linköpings stad, *närmare* intill denna stad och således icke ens försöker att för dessa regementen använda de byggnader, som redan finnas på mötesplatsen, och som möjligen *kunna* användas, då anser jag, att det går för långt. Hur är det icke här i Stockholm? Talar man ej om att flytta de nya kasärnerna från ladugårdsgärdet ut till Järfva *just på ett sådant afstånd* från Stockholm, som Malmslätt från Linköping. Meningen är väl ändå, att officerarne skola bo kvar i Stockholm. Med ett ord, jag tror icke, att man längre befinner sig på riktig väg. Hur förhållandet i detta afseende är i Västergötland, på mötesplatsen Axvall, kan jag icke säga — jag har aldrig varit där — men jag föreställer mig, att det med våra dagars lätta kommunikationer ingalunda skulle vara orimligt tänka sig, att, om två regementen förlades till Axvall, sådana järnvägsförbindelser skulle till de närmast belägna städerna Skara och Sköfde blifva anordnade, att dessa regementens officerare, särskildt de gifta, kunde bo i städerna och där få sin ungdoms behöf af skolgång tillgodosedt. — Flyttar jag mig så till Närke och Södermanland, så kommer frågan om därvarande regementens slutliga förlägningsorter nu på tal. Om jag då först stannar för den af dessa provinser, hvilken jag ju mest

*Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)*

*Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)*

bör intressera mig för, eller Södermanland, så är det då fråga om att Södermanlands regemente skall från Malmköping, där det nu har en ypperlig öfningsplats, flyttas — ja hvarthän? Jo, *utom länet*, till Södertälje! Hvilka de militära skälen för denna förflyttning kunna vara, därom tillåter jag mig icke att hafva något omdöme, men jag har svårt för att tro, det så viktiga skäl hafva kunnat i den vägen anföras, att de böra varande afgörande. Snarare ser jag det så, att äfven här officerarnes intressen spela in, och det skulle icke, därest regementet förlades till Södertälje, öfverraska mig, om man då finge framgent höra, att officerare vid regementet, af hvilka många redan nu äro bosatta i Stockholm, till regeringen inginge med petition om att fortfarande få bo därstädes. Jag för min del tror, att detta skulle kunna låta sig göra, då regementet ju vore förlagdt så nära intill som i Södertälje. Denna stad har mycket goda kommunikationer, och det vore därför icke omöjligt att tänka sig, att, fastän regementet blifvit förlagdt dit, en ganska stor kontingent officerare, hvilka nu bo i Stockholm, skulle komma att erhålla tillstånd att fortfarande kvarbo där. Och talar ryktet sant, så skulle det vara ifrågasatt att till Södertälje draga äfven det gamla Närkes regemente, nuvarande lifregementets grenadjärer. Kan detta vara lämpligt? Kunna vi tro på, att det är i sin ordning att koncentrera allting till hufvudstaden eller dess omedelbara grannskap. Om i stället särskildt Södermanlands regemente finge stanna på sin nuvarande mötesplats, så är jag öfvertygad därom, att det så ofta anförda skälet om officerares och underofficerares jämte deras familjers ekonomiska intressen i en del afseenden — t. ex. i fråga om barnens skolgång m. m. — skulle kunna tillgodoses på den platsen också, ty det skulle väl ej dröja så länge, förrän ett läroverk blefve där inrättadt. Man kan ock vara öfvertygad, att med regementets fortfarande förläggning dit samhället skulle komma att ganska hastigt utvidgas och platsen inom kort öfvergå till stad.

Men jag anser det vara en mycket, mycket större fördel, att ett regemente får en förlägningsort, som är sund, den bästa, som kan uppletas, och att det i sitt omedelbara grannskap får en mindre stad, utan att således sträfvä efter att blifva förlagdt i någon af de större eller allra största städerna.

Det är med hänsyn härtill, som jag ber att få med fullaste öfvertygelse instämma i utskottets af dess ledamöter från Andra Kammaren diktade hemställan.

Häruti instämde herrar *Andersson* i Helgesta, *Svensson* i Skyllberg, *Forsberg*, *Biesert*, *Hultkrantz*, *Jansson* i Edsbäcken, *Olsson* i Heden och *Jönsson* i Yngsjö.

Herr Hammarskjöld: Herr talman, mina herrar! Jag antager, att de fleste af kammarens ledamöter hafva hört talas om Petter Jönsson i Träslända, en gammal riksdagsman i Småland, som

lefde på den tiden, då Riksdagen dryftade frågan om sträckningen af våra stambanor. Som herrarne nog veta, var det mycket strider om huru järnvägarne då skulle gå, det gälde då där nere frågan: »väster eller öster om Sommen» o. d., och här i Riksdagen var striden mycket het. När Petter Jönsson i Träslända en längre stund ähört diskussionen, begärde han ordet och sade: »här skall järnvägen gå, ty här bor jag.» Herrarne må icke undra på, att jag alldeles osökt kommit att tänka på detta gamla minne i kväll, då jag suttit och hört på diskussionen om regementenas förläggning. Ty det har ju temligen allmänt lydt så: »här skall regementet läggas, ty i den provinsen, i den trakten bor jag.» Här har af hälsingar yrkats, att Hälsinge regemente skulle förläggas på Mohed eller, rättare sagdt, att det skulle få ligga kvar på denna plats, under det att en representant från Gäfle yrkat, att regementet skulle flyttas dit. Af herr Palme har yrkats, att Västernorrlands regemente skulle flyttas till Härnösand, och af representanten för Ångermanland, att det skulle förläggas i Sollefteå. Här har då representanten för Jämtland kommit och sagt, att om det nu talas om de nya regementena, så kunna vi väl få tala äfven om Jämtlands fältjägare, och att de böra förläggas i Östersund. På samma sätt har herr Lindblad nu pläderat för Malmköping. Ja, detta kan tyckas helt naturligt. Men mig förefaller det, som om allt det där talet, vi haft i kväll, gifver oss en riktigt tydlig försmak om huru det kommer att gå, om nu verkligen frågan om regementenas förläggning skulle uppskjutas ett år, och Kungl. Maj:t skulle inkomma med en utredning om denna sak, och Riksdagen sedan skulle bestämma, hvarest regementena skulle läggas, ty det är väl ändå meningen med denna begäran om en utredning. Hur det sedan skall gå till, har jag icke riktigt klart för mig: om representanter för hvarje regemente finge sins emellan komma öfverens om, hvarest regementet skulle förläggas, och Kungl. Maj:t sedan finge lyda hvad på det sättet beslutats, eller om det skulle bli en kompromiss om regementenas förläggningsorter. Jag tror, att det skulle bli rent af olyckligt, om denna fråga i den formen skulle dragas inför Riksdagen.

Jag har nu begärt ordet hufvudsakligast för att uttala mina stora betänkligheter mot ett uppskof af ett år, och detta af ett mycket praktiskt skäl, nämligen detta: det har redan förut här erinrats om, att vid nyåret 1909 måste kasernerna vara färdiga för att af rekrytskolorna, som då komma att vara sammankallade längre tid än förut, kunna tagas i besittning i början af år 1909. Af herr Hans Andersson har likaledes erinrats om, att det är alldeles nödvändigt att få bestämdt i fråga om de norrländska regementenas förläggning, och att detta icke uppskjutes till nästa år, enär man behöfver ett år mera i Norrland än i mellersta och södra Sverige för att uppföra en kasern. Konsekvensen af detta hans yttrande synes mig vara alldeles tydlig och klar: behöfves det 3 år i Norrland och 2 år i mellersta och södra Sverige, så går det icke heller an, att beslutet

*Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)*

Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)

om förläggning af de regementen, som äro ifrågasatta i punkt b), uppskjutes till nästa år. Ty då kan icke arbetet med kasernernas byggande börjas förrän 1907, och då är det icke möjligt att få dem färdiga till 1 januari 1909. Huru går det åter, om icke kasernerna äro färdiga till denna tid?

Ja, det har också erinrats därom, att då har man icke annat än baracker, som äro dugliga till sommarbostäder men icke alls dugliga att bebos under vintern. Hvem är det då, som blir lidande på att Riksdagen lägger hinder i vägen för att kasernerna bli uppförda och färdiga i rätt tid? Är det Kungl. Maj:t, som blir lidande därpå? Nej, det är våra värnpliktige, våra egna söner! Jag vill icke taga på mitt ansvar att hafva bidragit till ett sådant försenande af kasernernas byggande, att de värnpliktiges hälsa och lif därigenom sättas på spel. Det må nu gå med frågan huru som helst; jag är alldeles på det klara med, att denna kammares majoritet icke delar den åsikt jag uttalat. Men jag har åtminstone därmed fått till protokollet antecknadt, att jag är fri från ansvar för de olägenheter och svårigheter, som kunna uppkomma.

Herr talman, jag yrkar bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Hjärne, Vahlquist, Pantzarhielm, Trolle, Trapp, Reuterskiöld, Widén, Nydal* och *Kronlund*.

Herr Ström i Transtrand: Herr talman! Med anledning af hvad den siste ärade talaren anförde ber jag att få göra en helt kort anmärkning. Han utgick ifrån, att hvar och en ville hafva dessa regementen förlagda till sig. Såvidt jag kunnat fatta de anföranden, vi här hört, har det alls icke varit fråga om något annat än en utredning, huruvida det skulle vara lämpligt att bibehålla regementena på deras nuvarande lägerplatser eller om de nödvändigt skulle flyttas. Då man tager hänsyn till redan uppförda byggnader å lägerplatserna och de myckna där nedlagda kostnaderna, har jag för min del tänkt mig saken så, att man vill se, huruvida det icke är möjligt att bibehålla regementena där de äro, för att såmedelst draga nytta af byggnaderna. Det kan därför icke påstås, att hvar och en vill hafva dem till sitt Träslända.

Jag har, herr talman, endast velat göra den anmärkningen och har icke annat yrkande att göra än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergström: Herr talman, mina herrar! Den näst siste ärade talaren sökte här liksom vid åtskilliga andra tillfällen att slå på sin varma känslas strängar för att få kammarrens ledamöter med sig. Men denna fråga rymmer så många oändligt viktiga och allvarliga sidor, att vi vid bedömandet af densamma icke böra utslutande ställa oss på känslans ståndpunkt. Och äfven om, såsom jag tager för gifvet, alla kammarrens ledamöter vilja taga all möjlig hänsyn till våra värnpliktige, våra söner, så att de icke bli lidande, så

tror jag, att detta mycket väl låter förena sig med ett uppskof med beslutet i denna fråga. Den ärade talaren sade, att vi här hafva fått en tydlig försmak på, huru det kommer att gå, ifall Kungl. Maj:t kommer in med en framställning till Riksdagen efter en förnyad utredning i detta ämne. Ja, man bör också tänka litet på hur det gått när Riksdagen nu en tid bortåt icke haft afgörandet af dessa frågor i sin hand. Har icke behandlingen af dessa frågor företett sådana sidor, behandlingen utanför regeringen och kanske också behandlingen i regeringen, att vi här i Riksdagen väl hafva grund att betänka, om vi icke borde söka komma tillbaka till den punkt med afseende på handläggning af dylika ärenden, hvarpå man befunn sig före år 1894? Jag vill erinra herrarna om, att, efter genomförande af 1892 års härordning, kom Riksdagen in på den äfventyrliga väg, som det utan tvifvel är att på detta område icke själf, pröfva behofven utan öfverlämna pröfningen af behofven helt och hållet åt Kungl. Maj:t och endast och allenast i klump bevilja de begärda anslagsbeloppen. Om man ser tillbaka på Kungl. Maj:ts proposition i denna fråga till 1894 års Riksdag, så gjorde Kungl. Maj:t då framställning såsom förut om anslag till kaserner där och kaserner där. Uti en olycklig stund kom då Riksdagen att säga: Vi tycka, att Kungl. Maj:t bör bäst kunna sköta denna fråga. Hvad blef följden af detta? Jo därefter inskränkte man sig till att i propositionerna på 90-talet lämna ett meddelande om hvar Kungl. Maj:t täcktes i nåder lägga kasernerna. Men se vi på propositionen, så som den framkommer nu, då står där blankt ingenting om den saken. Riksdagen har lämnat allt sysslande med dessa viktiga frågor ifrån sig och lagt hela uppgiften och hela ansvaret på Kungl. Maj:t. Det är utan tvifvel en olycka och kanske äfven en olycka ur militär synpunkt, ur försvarssynpunkt.

Här har under debatten i dag varit berörd särskildt en af dessa förlägningsfrågor, som hafva tilldragit sig den allra största uppmärksamhet, nämligen Kungl. Maj:ts i december månad fattade beslut att förlägga Västerbottens regemente från Vännäs till Umeå. Jag har haft någon anledning att taga reda på denna sak, och, mina herrar, det är en ur försvarssynpunkt ofantligt viktig förlägningsfråga, som det här gällde. Och hvad tror ni, mina herrar, att den myndighet, som i främsta rummet haft att yttra sig i denna fråga till Kungl. Maj:t, innan Kungl. Maj:t fattade sitt beslut, hvad tror ni, att denna myndighet haft att säga? Jo, det är sammanfattadt på några få rader, hela det yttrande, som generalstabschefen i denna fråga haft att afgifva. På dessa rader — jag har dem här afskrifna — har han utredt hela den viktiga frågan, huruvida man vid en förläggning i Umeå är tillförsäkrad att i händelse af krig en mobilisering af Västerbottens regemente under de ogynnsamma förhållanden, som där verkligen förefinnas, kan på ett lyckligt sätt genomföras. Detta står på dessa rader — det står icke alls, de innehålla faktiskt ingenting om saken! Men för att man icke må säga, att jag här lämnat en obestyrd uppgift, skall jag tillåta mig att

*Angående
uppförande
af nya byggnader för
armén.
(Forts.)*

Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)

uppläsa hvad generalstabschefen haft att säga i denna viktiga fråga, innan Kungl. Maj:t gick att fatta sitt beslut. Han har behandlat frågan ur två synpunkter, ur allmän militär- och mobiliseringssynpunkt samt ur transportsynpunkt. Ur allmän militär- och mobiliseringssynpunkt säger han: »Vidkommande» — detta gäller två regementen på en gång — »*Hälsinge och Västerbottens regementen* anser jag att desamma, på grund af de fördelar, som äro förbundna med mobilisering i stad, böra förläggas till Gäfle och Umeå. Dessa städers läge vid kusten medför visserligen den möjligheten, att fienden skulle försöka oroa eller hindra mobiliseringen. Därvid skulle väl hans ansträngningar riktas på att förstöra kasernetablissemanten (mobiliseringsförråden), vare sig genom beskjutning eller medelst landsatta afdelningar. Sannolikheten att medelst beskjutning lyckas i ett dylikt företag beror på i hvad mån etablissemanten erhålla ett för beskjutning skyddadt läge, hvilket jag anser för dem nödvändigt. För att möta landsatta fientliga afdelningar har man att tillgå dels regementenas skolor, dels landstormen». Och så kommer den andra synpunkten, transportsynpunkten: »*Västerbottens regementes* förläggning till Umeå medför ingen nämnvärd olägenhet, alldenstund järnvägsfärden Umeå—Vännäs endast kräver omkring 1 $\frac{1}{4}$ timme och linjen är fullt jämnod med stambanan.»

Ja, mina herrar, jag har haft någon anledning ibland att se på min pojkes uppsatser i skolan — han går i fjärde klassen — och ungefär med de uppsatserna kan jag hafva skäl att jämföra ett sådant yttrande af vår högsta auktoritet på detta område, generalstabschefen, hvilket han afgifver, innan Kungl. Maj:t går att fatta sitt beslut i en så viktig fråga.

Jag anser, mina herrar, att man väl må kunna hafva rätt att begära, att Kungl. Maj:t må framdeles liksom en gång tillförene inför Riksdagen efter allvarlig pröfning och utredning framlägga dessa viktiga frågor. Och jag tror, att man först då kan hoppas att kunna vara tillförsäkrad om, att de ord också bli verklighet, som den dåvarande krigsministern yttrade till statsrådsprotokollet år 1894, det år, då Riksdagen beslöt att öfverlämna all makt i detta afseende uti krigsministerns och regeringens hand. Det var väl just på grund af den fasta tilltro, man hade till dessa ord, som man då öfverlämnade den makten, efter att krigsministern till statsrådsprotokollet framhållit, att man naturligtvis icke finge lämna obeaktadt, att det i detta fall gällde — och det gäller ännu mera efter antagandet af 1901 års härordning — »att för sekler bestämma de olika truppersnas förlägningsorter och att valet däraf kunde komma att i afsevärd mån inverka icke mindre på deras utbildning i och för sig än äfven på deras mobiliseringsförmåga och utsikterna för dem att vid krigsutbrott med största möjliga skyndsamhet inträffa på de olika krigsskådeplatser, där deras medverkan kunde erfordras.» Utan tvifvel, om man skall vederbörligen utreda dylika viktiga frågor, då kommer man icke med ett dylikt papper till Kungl. Maj:t och till krigsmini-

stern, som det jag här omnämnt, utan då måste det, mina herrar, föreligga helt andra utredningar.

För att vi må vara tillförsäkrade härom, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Österberg instämde häruti.

Herr Olofsson: Det var med anledning af herr Hammarskjölds yttrande jag begärde ordet. Denne kom med en historia om Petter Jönsson i Träslända, som ville draga banan till sig, och talaren tyckte, att man handlade på samma sätt nu. Detta tal träffar icke mig. Ty det var tal om att förlägga Jämtlands fältjägerregemente antingen till Östersund eller Frösön, men jag bor hvarken i Östersund eller på Frösön.

Jag vill vidare tillägga, i anledning af samme talares yttrande att han icke ville bära ansvaret för ett uppskof med kasernbyggnaderna, utan det bör hvilas på Kungl. Maj:t. Men det är en annan sak, som jag icke vill bära ansvaret för, och det är kostnadsfrågan. I afseende därå tycker jag, att det är bättre att stämma i bäcken än i ån. Vi hafva nyss hört, hur det varit med anslagen till Boden; och jag tror, att det är lika viktigt att här fritaga sig från ansvaret för kostnaderna.

Herr Wiklund: Herr talman! När denna fråga, nämligen om anslag för uppförande af nya byggnader för armén, vid förra årets riksdag var före, yrkade jag, att en utredning om förläggningssorterna måtte föreläggas Riksdagen. Jag beskylldes då af en talare, som senare uppträdde, att jag ville upprifva den gamla tvistefrågan, som han uttryckte sig. Trots detta har jag äfven i år vågat underskrifva en motion i detta syfte och äfven begära ordet nu.

Den närmaste anledningen till att jag kom att fästa mig vid denna fråga är förslaget om flyttning af Västerbottens regemente från dess nuvarande plats vid Vännäs till Umeå. Vi känna ju och hafva äfven hört i dag, att det nu är bestämdt, att regementet skall förläggas till Umeå, samt att nya kasernetablissemang skall för detta ändamål där uppföras.

Det återstår sålunda blott att beklaga, att så har skett. Det är nämligen endast omkring tio år sedan detta regemente flyttades från dess dåvarande förläggningsplats till den nuvarande, nämligen Vännäs. Erforderlig mark för regementets behof anskaffades delvis på kommunens bekostnad, dränerades och planerades, nya byggnader för regementet uppfördes, hvilka nu nätt och jämnt hunnit blifva färdiga och kostnaderna uppgå till öfver en half million kronor. Efter endast en så kort tid är det sålunda bestämdt, att regementet skall förflyttas från denna plats, och ehuru jag ej tilltror mig att fullständigt bedöma, huruvida den ena eller andra platsen kan vara lämpligare, anser jag dock, att hvad som förklarades vara lämpligt för

*Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)*

*Anående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)*

10 år sedan borde kunna vara lämpligt än i dag, och i hvilket fall som helst finner jag ett sådant förfarande vara ett slöseri med statens medel. Ty äfven om de nu uppförda byggnaderna vid Vännäs icke varit afsedda för vinterförläggning, så kan väl icke bestridas, att kostnaderna för dessas försättande i beboeligt skick äfven för vintern blifvit betydligt mindre än om nya kaserner skola uppföras i Umeå.

För att icke ett sådant förfarande skall kunna upprepas har jag ansett och anser fortfarande, att en utredning angående de olika regementenas förläggningssorter bör föreläggas Riksdagen, och ber jag därför också nu att få yrka bifall till statsutskottets förslag i mom. b) af denna punkt.

Häruti instämde herr *Andersson* i Baggböle.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet Virgin: Herr talman, mina herrar! Jag skall endast tillåta mig att yttra några få ord med anledning af hvad som anfördes af en af de föregående talarne, nämligen herr Bergström. Han klagade öfver det sätt, hvarpå ärendena angående regementenas förläggning blifvit behandlade såväl i regeringen som utom densamma. Hvad han menade med behandlingen inom regeringen, därom har han icke lämnat någon upplysning, hvarför jag icke kan inlåta mig på det kapitlet. Hans anmärkningar mot dessa frågors behandling utom regeringen syntes åter rikta sig mot det utlåtande af chefen för generalstaben, som han citerade och hvilket han jämförde med en kria af sin son i fjärde klassen. Jag vet icke, huru det är med kriorna i fjärde klassen, om man mäter deras värde efter deras längd, men säkert är, att man icke får använda en dylik måttstock i afseende på sådana utlåtanden som det af honom äsyftade. Om emellertid den ärade talaren nödvändigt vill hafva ett långt utlåtande, så kan jag hänvisa till ett annat sådant, som afgifvits af generalstabschefen, gemensamt rörande förläggningen af samtliga regementena i Norrland, i hvilket principbetänkande han ingår på fördelarne och olägenheterna af regementenas förläggning i stad eller på landsbygden. Detta betänkande var, som sagdt, gemensamt för alla norrlandsregementena, och jag vet icke, hvilken anledningen kan vara därtill, att herr Bergström icke fått kännedom om detta betänkande, ty det är offentligt och bilagdt handlingarne ehuru måhända icke i det mål, som herr Bergström särskildt studerat. Jag vill för öfrigt tillägga, att i dessa mål absolut icke några hemliga handlingar finnas, mig veterligen åtminstone, och jag borde naturligtvis veta af, om några sådana funnes. Man skulle likväl kunna tänka, att man af strategiska skäl icke skulle framlägga alla sådana handlingar inför offentligheten, men så är emellertid icke förhållandet i dessa fall, utan alla de handlingar, på hvilka beslutet är grundadt, finnas bilagda vederbörande mål.

Herr Ström talade om, att här visst icke vore fråga om att

göra något, som skulle kunna skada de värnpliktige, och att här öfverhufvud taget ej vore fråga om någon rubbning af förhållandena vid värnpliktens utgörande, utan endast om en utredning. Ja, men denna utredning är liktydig med ett års uppskof, och en annan talare, herr Hammarskjöld, har med all önskvärd tydlighet framhållit följden af ett sådant uppskof, nämligen att kasernerna omöjligen kunna blifva färdiga till den tid, då de värnpliktiga enligt Riksdagens eget beslut skola rycka in till vintertjänstgöring. Jag vill till hvad han yttrade endast tillägga en sak, som han icke berörde i sin för öfrigt fullständiga utredning, nämligen att när de värnpliktige enligt lag skola rycka in, man måste härbärgera dem, ty man kan icke lägga dem på bara backen under vintern, och då måste tillfälliga anordningar vidtagas, hvilka komma att kosta penningar. Således kommer denna utredning att vålla komplett onödiga kostnader för staten. I sammanhang härmed vill jag beröra herr Ströms yttrande därom, att utredningen skulle afse att se till, om man icke kunde tillgodogöra sig byggnaderna å de nuvarande mötesplatserna och sålunda åstadkomma besparingar. I de fall, med hvilka vi hittills hafva sysselsatt oss, har man icke kunnat vinna någon som helst besparing genom att förlägga etablissemanten på mötesplatserna, enär de byggnader, som där äro uppförda, icke äro af beskaffenhet, att man i dem kan förlägga manskap under den kalla årstiden ens efter vidlyftiga ändringsarbeten, utan, vare sig man förlägger regementena i stad eller på landsorten, är det nödvändigt att bygga fullständigt nya kasernetablissemant, hvilka i och för sig bli lika dyra på den ena som den andra platsen, dock med den väsentliga skillnad, som betingas af grundens olika beskaffenhet. Hvad nu särskildt beträffar Vännäs, så skulle ett kasernetablissemant där med anledning af grundens dåliga beskaffenhet — den består af flytlera — bli ett par hundra tusen kronor dyrare än i Umeå. Det samma är förhållandet med Sollefteå. Att anlägga en kasern där skulle också medföra en ganska betydlig höjning af priset i jämförelse med förhållandet i Hernösand, likaledes beroende därpå, att grunden vid Sollefteå är sämre — allt detta oaktadt att byggnaderna vid Vännäs och Sollefteå äro de i bästa kondition varande af alla byggnader å mötesplatserna, därför att de höra till de nyaste. I allt fall skulle dock ingen som helst besparing uppstå. Således skulle den påyrkade utredningen endast vålla ökade kostnader utan någon som helst utsikt att vinna något i ekonomiskt afseende, men däremot har man, såsom herr Hammarskjöld påpekade, all möjlig anledning att befara olägenheter i hygieniskt och sanitärt hänseende.

Slutligen nämnde herr Wiklund, att man för 10 år sedan sade, att platsen vid Vännäs var så utmärkt, men att den nu icke duger. Detta är mycket ledsamt, men motsägelsen är likväl mera skenbar än verklig, ty det var för 10 år sedan icke fråga om att förlägga regementet i dess helhet till Vännäs, och det har aldrig i sin helhet blifvit förlagdt dit, utan det var då fråga om en mötesplats för

*Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)*

Angående
uppförande
af nya byggnader för
armén.
(Forts.)

sommaröfningar, som voro tämligen korta, nämligen 90 dagar, eller 68 dagars bevärringsrekrytöfningar och 22 dagars repetitionsöfningar. En dylik mötesplats sökte man då och fann denna plats äga vissa fördelar. Nu däremot gäller det något helt annat, nämligen att förlägga regementet under hela året till en viss ort, och då måste man taga andra förhållanden i betraktande.

Frågan om förlägningsorten inverkar också på ett annat sätt ganska mycket på den ekonomiska sidan af saken, ty om man verkligen skulle förlägga regementena ute på mötesplatserna, där det icke finnes några bostäder i närheten, måste man, såsom påpekats i samband med en annan fråga, nämligen om Bodenfästningen, också bygga bostäder åt officerarne. Det är redan, såsom herrarne veta, i planen intaget, att bostäder i kasernerna skola beredas åt underofficerarne, men om regementena blifva förlagda på sådana orter, att officerarne icke hafva möjlighet att skaffa sig bostäder i närheten, måste man bereda också dem tak öfver hufvudet, och detta skulle medföra en högst betydlig kostnad för staten.

Jag skall nu icke gå närmare in på alla de skäl, som tala för stadsförläggning gent emot landsförläggning, ty den frågan är så utförligt debatterad förut, att något nytt icke kan sägas i densamma. Jag vill blott på det lifigaste framhålla, att jämförelsen alldeles icke, såsom någon gång antagits, står mellan förläggning å det verkliga landet å ena sidan, och förläggning i stad å den andra sidan, ty mötesplatserna äro icke, hafva aldrig varit och kunna aldrig blifva det verkliga landet. Kunde man förlägga de värnpliktiga på det riktiga landet alldeles borta ifrån alla större samlingar af andra människor, så skulle detta naturligtvis vara förenadt med vissa fördelar, om det också icke skulle sakna sina olägenheter. Att däremot förlägga dem på platser, som hvarken äro land eller stad, utan som hafva bådas olägenheter, men icke någonderas fördelar, det kan icke vara förmånligt i något afseende.

Herr Petersson i Påboda: Herr talman! Jag skall genast från början säga, att jag icke kommer att tala hvarken om Träslända eller Tuna eller något sådant, men jag anser, att hvad herr Hammar-skjöld yttrade icke bör stå oemotsagdt, därför att det är absolut vilseledande. Först och främst drager han ut ur utskottets hemställan något helt annat än där verkligen står, då han säger, att utskottet har hemställt om en utredning, som sedan skulle föreläggas Riksdagen på det sätt, att man skulle få förslag om hvarest alla dessa regementen skulle förläggas. Någoting sådant har utskottet icke hemställt, utan utskottet hemställer, att Kungl. Maj:t måtte »låta verkställa och för Riksdagen framlägga utredning, huruvida ej några af de nya kasernetablissemangen för det icke garnisonerade infanteriet må kunna uppföras å de nuvarande öfningsplatserna.» Utskottet har däremot alls icke begärt något förslag om hvar alla infanteriregementena skola förläggas, och hvad utskottet begärt är ingenting annat

än hvad Kungl. Maj:t själf ville förelägga Riksdagen, då det var fråga om att fatta beslut angående byggnader för specialvapnen år 1902. Då det icke var fråga om att flytta dessa regementen från de platser, där de förut voro förlagda, talade Kungl. Maj:t om detta och var icke alls rädd därför, utan det var endast när det var fråga om nya förlägningsplatser, Riksdagen icke fick veta, hvar de skulle ligga.

*Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)*

Det ledande motivet härvidlag för utskottet har varit, att det tilläfsventyrs nu, liksom i fråga om specialvapnen, kan finnas utaf de nuvarande förlägningsorterna sådana, som verkligen äro värda att bibehållas både ur synpunkten af öfningsplatsens förträfflighet och lägets förträfflighet i närheten af stad samt alla de stora och dyrbara byggnader, som redan finnas. Detta borde enligt utskottets mening allvarligt pröfvas och öfvervägas innan man öfvergifver dem. Det är ingenting annat, som utskottet här har hemställt, att Riksdagen skulle begära hos Kungl. Maj:t.

Hvad skulle nu följden blifva af ett bifall till denna hemställan? Den skulle blifva, säger man, att byggnaderna skulle fördröjas ett helt år, och att man icke skulle kunna börja att bygga förrän år 1907. Är det så? Skulle man icke hinna med den utredning, som ifrågasatts, redan till nästinstundande år och således till nästa riksdag få sig förelagdt förslag om byggnaderna? Har man då icke mer än en gång fattat ett sådant beslut som det att gifva Kungl. Maj:t rätt att redan af innevarande års anslag använda så och så mycket? Således skulle man, enligt mitt förmenande, mycket väl kunna börja arbetena på dessa byggnader 1906, äfven om denna utskottets hemställan blefve af Riksdagen bifallen. Därutinnan kan jag alltså icke se någon fara. Men, säger man vidare, om ett dylikt beslut skulle försena arbetena något, skulle man komma mycket illa ut därför, att man skulle nödgas förlägga de värnpliktiga uti de nuvarande barackerna vid en vinterförläggning. Men, mina herrar, det finnes icke någonting sådant fastslaget, som att vi 1909 skulle behöfva använda vinterförläggning. Kungl. Maj:t har själf till statsrådsprotokollet anført: »Till följd af bestämmelserna i 27 § värnpliktslagen komme repetitionsöfningarna vid flertalet fältinfanteriregementen att i regel äga rum under tiden från och med den 10 september till den 10 oktober.

Därutaf blifver en nödvändig följd att inkalla de värnpliktige till rekrytöfning något före medio af april, men icke är vinterförläggning något absolut nödvändigt. Och äfven om det skulle inträffa, att man skulle behöfva använda de nuvarande barackerna ännu någon sommar, tror jag icke, att därigenom en så synnerlig fara skulle uppstå, fastän man nu, när det är fråga om att drifva denna sak fram, visar en synnerlig stor ömhet om våra värnpliktiga.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Med herr Petersson i Påboda förenade sig herr *Lundell*.

Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)

Herr Bergström: Herr talman! Jag känner för min del icke något annat principbetänkande beträffande förläggningen utaf sjätte arméfördelningens infanteriregementen, afgifvet utaf chefen för generalstaben och framkommet ex officio, än det som är dagtecknad »Stockholm den 16 september 1904», och som tydligen angifver sig vara ett sådant principyttrande och — för samtliga dessa regementen — är affattadt på tre skrifsidor. Om det finnes något annat, vidlyftigare principbetänkande, *det* känner icke jag. Men jag har anledning att tro, att det icke finnes något sådant. Däremot vet jag mycket väl, att chefen för generalstaben har, under datum den 7 december 1904, afgifvit ett mycket utförligt betänkande beträffande förläggningen af ett utaf dessa regementen, nämligen Hälsinge regemente.

Emellertid, jag mäter ingalunda värdet utaf en skriftlig framställning efter dess längd. Det gör jag icke. Men jag har icke kunnat finna uti detta principbetänkande, som jag har haft för mina ögon, någonting annat än mycket allmänna satser, hvilka, så framställda, som de där äro, äro utaf mycket, mycket litet värde för bedömande af de viktiga, konkreta detaljfrågor, som där äro före.

Jag har i mitt yttrande sagt, att pröfningen i regeringen, enligt mitt förmenande, icke har kunnat vara tillfredsställande, och detta just på den grund — naturligtvis kan jag i detta sammanhang icke ingå i annat uttalande därom — att ett så viktigt ärende, som det jag berört beträffande Västerbottens regementes omförläggning från Vännäs till Umeå, icke så vidt jag vet, af den högsta militära auktoriteten utanför landtförsvarsdepartementet på detta område, nämligen chefen för generalstaben, blifvit utredd på annat sätt, än uti de få rader, som jag här tillåtit mig att uppläsa.

Herr Ahlstrand: Herr talman! Jag har blifvit uppkallad närmast af det yttrande, som herr Wiklund hade angående Västerbottens regementes förläggning, hvilket ärende jag något känner till. För att rätt kunna bedöma, huruvida Umeå eller Vännäs är den rätta förläggningsorten, bör man klargöra för sig fördelarna af en stadsförläggning i jämförelse med en landsförläggning. Och det tror jag icke kan jäfvas, att stadsförläggningen har företräde framför landsförläggningen. Därutinnan kan jag också åberopa det af generalstabschefen afgifna yttrande angående Hälsinge regementes förläggning. Är man då ense om, att så godt som alla militära och sociala skäl tala för stadsförläggning, bör ju detta verka till förmån äfven för Umeå stad. Det återstår då att se till den ekonomiska sidan af saken. Jag ber därvid att få anmärka, att den enda plats inom Vännäs område, som från teknisk och andra synpunkter lämpar sig för ett eventuellt kasernetablisement, redan nu upptages af där uppförda byggnader. Men att tänka sig, att Västerbottens regementes kasernetablisement skulle uppföras å denna plats låter sig icke göra, då de nuvarande byggnaderna behöfvas, till dess de nya kasernetablisementen blifva färdiga. Det nuvarande kasernetablisementet å

denna plats har ett högt och fritt läge, och grunden där är af god beskaffenhet. Men skall man i Vännäs uppföra ett kasernetablissemment på en annan plats, är det mycket dålig grund, s. k. jäslera, och därigenom skulle grundläggningsarbetet komma att väsentligt förökas enligt hvad fortifikationen angifvit med minst 200,000 kronor. Härtill kommer, att Vännäs kommun icke har någon vattenledning. Visserligen har Kungl. Maj:t föranstaltat om en vattenledning till Vännäs lägerplats, men denna är afsedd för sommaren och lämpar sig alltså icke för vintern. I så fall måste vattenledningen ombyggas och omändras. Sålunda måste vattenintaget förändras, ett nytt pump-hus uppföras äfvensom ett nytt vattentorn utaf sten. Därjämte måste också afloppsledningarna, som nu äro ofullständiga, utvidgas. Härigenom skulle kostnaderna enligt fortifikationens uppgift, komma att ökas med 50,000 kronor. Som bekant har Riksdagen anvisat för ett nytt kasernetablissemment 1,395,000 kronor. Uppföres detsamma i Vännäs kan från denna summa afdragas för uppförande af förrådsbyggnad, då dylik användbar finnes, den därför beräknade kostnaden 40,000 kronor. Läggas då hertill 250,000 kronor eller den summa, hvartill ökade grundläggnings- samt vatten- och afloppsledningskostnader uppgå, kommer totalkostnaden för uppförandet af ett kasernetablissemment i Vännäs att belöpa sig till 1,605,000 kronor. Förläggas åter kasernetablissemmentet till Umeå stad, där grunden är af bästa beskaffenhet, kunna kostnaderna för uppförandet af detsamma jämte anläggning af skjutbana beräknas till 1,420,000 kronor.

*Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)*

Enligt fortifikationens utredning skulle således ett kasernetablissemment, förlagdt till Vännäs läger, blifva icke mindre än 185,000 kronor dyrare, än om etablissemmentet förlades till Umeå, detta oberoende af de kostnader, som skulle uppstå, därest kronan nödgades att uppföra officersbostäder.

Det enda skäl, som möjligen skulle tala för Vännäs, äro de utgifter, som där blifvit nedlagda. Men detta skäl är icke vid närmare granskning utaf någon vidare betydelse. Emellertid inverka dessa utgifter icke i någon mån på den kostnad, som skulle uppstå genom anläggandet af ett nytt kasernetablissemment å Vännäs läger.

Ty alla byggnader äro af provisorisk natur och lämpa sig icke för vinterförläggning, och då nu officersbarackerna också vintertiden äro obeboeliga och officersfamiljer sålunda icke skulle kunna bo där, så är det otänkbart, att denna sak skulle kunna ordnas på annat sätt än därigenom, att staten åtager sig att uppföra byggnader för officerare och underofficerare och äfven för gifta korporaler. Ty så hänsynslöst kan väl staten icke gå till väga, att den skulle hänvisa till någon obetydlig by ute på landsbygden officerare och underofficerare till ständig tjänstgöring utan att anvisa bostäder åt dem och deras familjer.

Nu ha beträffande Umeå såsom förläggningssort såväl fortifikationsgeneralen som generalstabschefen förordat densamma, och då har väl regeringen haft tillräckligt stöd för att förlägga regementet till Umeå.

Angående
uppförande
af nya bygg-
nader för
armén.
(Forts.)

Kontrakt har ju redan afslutats med Umeå, hvarigenom staden förbundit sig att inköpa jord för regementets förläggning, entreprenad å byggnaderna är utlyst och staden har redan förvärfvat en del mark. Och att då annullera ett beslut på detta sätt, att man icke beviljar medel till etablissemnet, är enligt min uppfattning alldeles *orimligt*.

Beträffande anslagskrafven för de 15 återstående infanteriregementenas förläggning, så är jag fullständigt öfvertygad, att Kungl. Maj:t kan bättre bedöma både de strategiska och taktiska synpunkterna än Riksdagen eller dess utskott och likaledes fullständigt öfvertygad, att en eventuell utredning icke kan resultera i något annat än hvad man med afseende på förläggningssorterna redan förut känner till. Då jag sålunda finner, att en sådan utredning är onödig och endast skulle fördröja kasernetablissemnets uppförande utöfver den tid eller nyåret 1909, då beväringen rycker in i rekrytskolorna, så skall jag, herr talman, be att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen framställt propositioner på de därunder gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 34—38.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 39*, angående anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande; och begärdes därvid ordet af:

Chefen för landförsvarsdepartementet, herr statsrådet Virgin, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Som herrarne se af statsverkspropositionen, så är under denna punkt föreslaget af Kungl. Maj:t, att anslaget för det frivilliga skytteväsendets befrämjande skulle ökas med 100,000 kronor till 700,000 kronor för nästa år. Detta Kungl. Maj:ts förslag är baserad på noggranna beräkningar, utförda af öfverstyrelsen för det frivilliga skytteväsendet. Man har räknat ut de olika kostnader, som årligen behövas för detta skytteväsende, för ammunition åt skyttarne, för administration såväl inom öfverstyrelsen som de enskilda skytteföreningarna o. s. v. och kommit till det resultatet, att man för att på ett tillfredsställande sätt kunna fylla de ökade behof, som följt med den stegrade utvecklingen af skytteväsendet, behöfver den summa, som Kungl. Maj:t här föreslår, d. v. s. 700,000 kronor. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på, att det här icke är fråga om att oupphörligt stegra och stegra anslaget, utan hvad som här begäres är baserad på verkliga beräkningar rörande det behof, som uppstått på grund af det ökade deltagandet i det frivilliga skytteväsendet.

Herr Palme: Här har i dag talats om vårt försvarsväsendes större eller mindre popularitet ute i bygderna, och för mig som varm försvarsvän har det alltid stått klart, att vi måste göra vårt försvar populärt. Vi måste göra det till en stor folkangelägenhet, som omfattas med kärlek och intresse af de breda lagren af vårt folk.

Det finnes enligt min uppfattning för närvarande i vårt land två medel att nå detta mål. Det ena är, ifall den utsträckta värnplikten kan bli den bryggan, på hvilken det svenska folket vandrar fram till den allmänna rösträtten. Det andra är, att vårt officiella försvarsväsende så att säga allt intimare räcker handen åt den väldiga folk-rörelse, som tager sig uttryck i skytteväsendet. Det vore oklokt af oss att icke fullt begagna oss af en sådan folk-rörelse, hvilken enligt min uppfattning endast kan, i någon mån åtminstone, jämföras med den stora nykterhetsrörelsen. Jag vill erinra herrarne om, att det för närvarande finnes icke mindre än 20,000 män ute i bygderna, som varit så intresserade af denna sak, att de af egna medel lagt sig till med de dyra mausexercisen. Jag vill erinra om att förra året inemot tio miljoner skott lossades på de enskilda banorna, och till den summa på nära en miljon, som de kostat, har staten bidragit med ungefär $\frac{1}{4}$, under det enskilda — vanligen mindre burgna samhällsmedlemmar — bidragit med inemot 800,000 kronor.

Under sådana omständigheter och då det synes mig som om de skäl, som blifvit framförda till förmån för det högre anslaget, äro fullgiltiga och för mig öfvertygande, så skulle jag helst velat yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet. Men gent emot ett enigt statsutskott är jag viss om, att en sådan mening icke ens i denna kammare skulle om sig få förenad en majoritet, och med anledning däraf vill jag icke göra något yrkande men endast till protokollet ha antecknade dessa ord.

Häruti iustämde herrar *Matsson* och *Beckman*.

Herr Eriksson i Bäck: Utskottet har i denna punkt icke velat gå med på större höjning än till 50,000 kronor af hvad anslaget är för innevarande år och ansett, att en sådan höjning borde vara tillräcklig. Förut har det varit så, att år från år anslaget icke räckt till behovet, utan Kungl. Maj:t har förskottat af det för följande år beviljade anslaget för dåvarande år. Men sistlidne års riksdag lämnade Riksdagen ett anslag på 50,000 kronor till afbetalning af detta förskott. Och då innevarande år detta förskott helt och hållet blir afbetaldt, så ansåg utskottet, att det kunde räcka med att höja anslaget med 50,000 kronor.

Jag yrkar bifall till statsutskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 40 och 41.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 42.

Lades till handlingarna.

Punkten 43.

Utskottets hemställan bifölls.

Efter föredragning härupå af *punkten 44*, angående en af herr *S. A. K. Natt och Dag* väckt motion, n:o 23, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående penningtillskott åt i tjänst inkallade, medellösa värnpliktiges hemmavarande anhöriga, lämnades på begäran ordet till

Herr Natt och Dag som yttrade: Herr talman! Ehuru det icke saknas skäl att här förfäktas den åsikt, hvaråt jag gifvit uttryck i min motion, vill jag af flere anledningar icke göra detta. Men jag önskar framhålla, att jag vid den kommande debatten här i kammaren angående fattigvårdsstadgan har för afsikt att återkomma till ämnet, fastän i förändrad form.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 45.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Sammansatta stats- och lagutskottets härefter föredragna utlåtande n:o 4, i anledning af väckta motioner om ändringar i stadgan angående skjutsväsendet, blef af kammaren godkändt.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag.

§ 4.

Till bordläggning anmälades

lagutskottets utlåtanden:

n:o 36, i anledning af väckt motion angående revision af kyrkolagen m. m.;

n:o 37, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående internering af alkoholister;

n:o 38, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utförande och nyttjande af elektrisk anläggning för telegrafeering eller telefonering utan tråd;

n:o 39, i anledning af väckt motion om ändring af 61 § i förordningen om landsting;

n:o 40, i anledning af väckt motion angående fördelningen emellan de olika landstingsområdena af skogsvårdsafgifterna i riket; och

n:o 41, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af vissa paragrafer i förordningen om landsting den 21 mars 1862;

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 12, rörande väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om inskränkning i söndagsarbete; samt

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 13, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående nedsättning af fraktafgifterna för fodermedel å statens järnvägar; och

n:o 14, i anledning af skrifvelse till Kungl. Maj:t angående nytt reglemente för statens järnvägar.

§ 5.

Afgåfvos motioner af:

herr *J. Widén*, n:o 236, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning af brännvin; och

herr *K. H. Branting m. fl.*, n:o 237, om ändring af 13, 14, 17 och 19 riksdagsordningen.

Dessa motioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 6.

Ledighet från riksdagsförömlälen beviljades:

herr <i>J. E. Ericsson</i>	i Ahlberga	under 4 dagar fr. o. m. d. 24 mars,
» <i>S. Söderberg</i>	» 5 » » » 23 »	
» <i>W. Andersson</i>	i Bråborg » 4 » » » 24 »	
» <i>A. F. Janson</i>	i Bråten » 5 » » » 23 »	
» <i>K. Starbäck</i>	» 4 » » » 24 »	
» <i>C. F. K. Killander</i>	under den 24 mars,	
» <i>G. Odqvist</i>	under 4 dagar fr. o. m. den 24 mars,	
» <i>C. R. Johansson</i>	i Jönköping under 5 dagar fr. o. m. d. 27 mars,	
» <i>D. K. Bergström</i>	under den 24 mars,	
» <i>D. M. Lyckholm</i>	» » 24 » och	
» <i>J. J. Byström</i>	» » 24 ».	

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 12,3 på natten.

In fidem

Herman Palmgren.